

Класс. 84
КВ

Виктор Жадуров

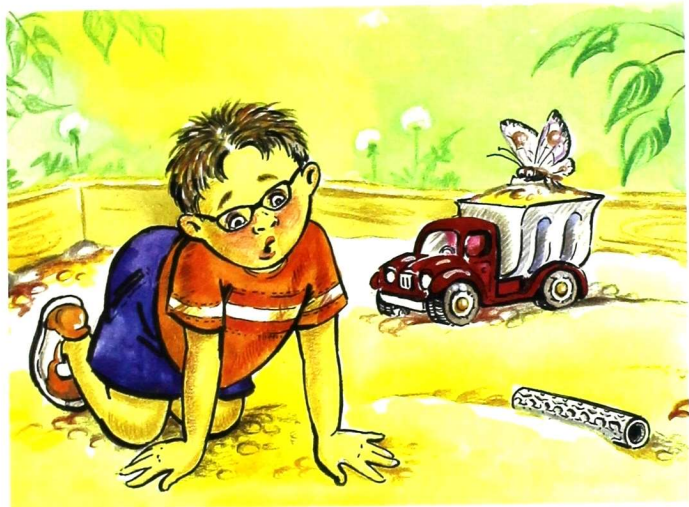
ЭДИ МЕНЕН ЭМИДГИН

УКМУШТУУ ОКУЯЛАРЫ

РАРИТЕТ

Сыйкырдуу түтүк

Мемиреген жазгы ошол кечте Эдил тышка көңүлсүз чыкты. Бүгүн эле апасы бала бакчанын тарбиячысы Алла Рашидовнага ага эртең менен, түштө кошумча тамактарды бербөөнү айткан болчу. Эдилдин кийимдери чак келбей калып, жаңыларын сатып бергенге үлгүрбөй жатканын жолуккан тааныштарынын баарына божурап айта берээр эле.

Анан да бакчадагы аябагандай тентек, өзүнөн чоң Богдан деген баланы интернет-планшет менен баштан ары салып, мушташа кеткен. Богдан да, планшет да эчтеке болбогону менен Эдил үйгө келгенде ата-энесинен катуу тил укту. «Жолдошунду планшет менен башка урганын эмнең, анын канча тураарын билесиңби!» – деп урушуп кирди атасы.

Андан калса ата-энелердин чогулушунда Алла Рашидовна компьютер ойнотпой койгондугу үчүн кайсыл бир өлкөдө жашаган бала атасын өлтүрүп салгандыгы туурасында да айтып берген. Үйгө келээри менен атасы уулун тарбиялоого дароо эле киришип: «Эдил, азыр сенин компьютер ойногуң келип жатканыңды билип эле турам. Андан көрө китебиңди оку, сага ошо көбүрөөк пайда болот!» – деди.

Дүйнөдө китеп окугандан жаман нерсе жок экени айтпаса да белгилүү го, кишини бат эле тажатып ийет! Өзүң деле ойлоп көрсөң, бир бетти окуп чыкканга он мүнөт убактың кетет! Баарынан кызыгы – атасы менен апасынын деле компьютерден чыгышпагандыгы! Ырас, атасы архитектор болгон үчүн үйлөрдүн долбоорлорун чийет, кээде компьютерде ойноп да калат. Апасы деле бош болгондо компьютерден алыс кетпейт.

Бүгүнкү өткөргөн күнүн ойлогон Эдил, үйдүн короосундагы жаңы төгүлгөн кум дөбөдө күрөгү менен кумду ары-бери шилеп ойноп отурду. Кум сапырып ойногон кандай жакшы, адегенде кумду күрөгүңө толтура сузуп аласың да, анан көктөн жааган жамгырдан бетер чубуртуп киресиң.

Бир кезде күрөгү темир өңдүү нерсеге тийгендей боло түштү. Эдилдин жанатан берки чакчелекей ойлорунун баары бир заматта жок болду да, эми ал алиги нерсени табуу аракетинде кумду күрөгү менен чукуп, анан кош колдоп казып кирди. Эдил ошентип жатып эле калейдоскопко окшогон анча чоң эмес көңдөй темир-цилиндрди таап алды. Көзгө жагымдуу бозомук түстөгү цилиндрдин сырты оюулар менен кооздолуптур, андан калса жепжеңил да экен.

Эдил цилиндри эмне кылаарын билбей, ары-бери тегеретип кармап турду. Кызыктуу эч нерсе таба албаган соң каракчылардын кемесинин турнабай салып жаткан капитаны өңдөнүп, оң көзүнө такады.

Анан туш тарабына дүрбү салып жатып, бир кезде майда чырпыктардын арасынан бери чыгып келаткан итти көрдү. Кулактары шалпайып, жүндөрү чабышкан, буттары узун, атасы айткандай «бульдог менен кериктин ортосунан чыга калгансыган» тукуму белгисиз жаныбар экен. Ал бул арадагы иттерден болбогондуктан эки жагын уурдана карап, тумшугума бирдеме илинээр бекен дегенсип, мурдун жерден албай шимшилеп келатты.

Эдил бул чоочун итти тиктей берип, бир кезде көзүн ирмеп алды. Ошол замат кандайдыр бир күч аны дел-дектетип алып жөнөдү да, көздөрү тумандап, башы тегеренип кетти. Эдил коркконунан кыйкырып ийди,

туман тез эле тарап, өзү кайра мурдагы абалына келе түштү. Бирок көздөрү бирдеме болду! Тегерегиндегилер демейдегидей ачык түстө эмес, өңү өчүңкү эски сүрөттөгүдөй күнүрт болуп, Эдил өзү суу алдындагы дүйнөдө жүргөндөй бардыгы сары-жашыл, сыя-көк түстөрдө гана көрүнүп калды.

Деңиз толкуну сымал каптап, аба жаңырткан үндөр менен жыттардан башы айланып чыкты. Үндөр чар тараптан угулуп жатты, кай бири балага такыр тааныш эмес эле. Баарынан кызыгы, Эдилге алыстан акырын чыккан үндөр да угулуп турду. Ал миң түркүн жыттардын баарын сезип атты.

Ушуларга аң-таң болгон Эдил адегенде өзүнүн төрт аяктап турганын байкаган жок. Демейдегидей бутуна турайын деп аракеттенди эле, тура албады, бели мурдагыдай түзөлбөй, эки аягы Эдил-

ди көтөрө албай, ал кайра эле төрт аяктап калды.

Ал: «Мага эмне болгон?! Эмне үчүн мурдагымдай тура албайм?!» – деп аз жерден ыйлап жибере жаздады.

Жан-жагын аландай карап, жардам издеген Эдил жакын эле жерден өзүндөй болуп төрт аяктап турган баланы көрдү да, аябай таң калды.

Бала Эдилге өтө тааныш өңдүү сезилди. Жашы да бирдей өңдөндү, кийген кийимдери да окшош. Баланын өңү Эдилге өз өңүн көрүп тургандай таасир калтырды.

Ошол кезде ары жактан чуркап келген кыз берки баланы далдалап калды да, өрүлгөн чачтарын силкилдете башын ийкеп:

– Келчи бери, сени сылайм, эркелетем! Печенье жейсиңби? – деп Эдилге кайрылды.

Төрт аяктап турганына карабай Эдилдин кызга жини

кайнап кетти. Башка учур болгондо кыздын чачынан бурап, көргүлүктү көрсөтүп коймок!

Кыз көйнөгүнүн чөнтөгүнөн печеньенин сыныгын алып чыкты да, Эдилге сунуп:

– Кел, келегой, коркпо! – деди.

Эдил кызга жооп берейин деп оозун ачты, бирок сүйлөгөндүн ордуна үрүп жиберди.

Муну күтпөгөн кыз чочуп кетти.

– Фу, кандай тарбиясыз ит, – деп кыз таарынган тейде чуркап кетип калды.

«Ит?!» дегенди угуп, эси эңгирей түшкөн Эдил колдорун карап, иттин сапсайып жүн баскан шыйрактарын көрдү.

Ал кайдан жүрүп ит болуп калды?! Айласы кеткенден кыңшылап жиберди. Анан берки баланы эстеди. Караса, ал кумда отурган тейде буту менен кулагын кашылагы-

сы келип жатыптыр. Ал кулак түбүн тырмаганы канча аракет жасаса да буту бүгүлбөй, улам бир капталына жыгылып кетип, кайра ондонуп отура калып, бутун кулагына жеткирүүнүн амалын кылып жатты.

Эдил: «Иттер ушинтчүү эмес беле!» деп ойлоп, анан бир кезде бул баланын өзү экенин түшүнө койду. Ал өзүн кудум эле күзгүдөн көрүп тургандай сизди, болгону кийимдери гана эскиргенсип калыптыр. Ал кантип жолбун итке айланып калды?! Кантип ушундай болсун? Эми чын эле ит болуп калдыбы?! Атасы менен апасы аны көргөндө эмне дешет? Өз баласын тааныбай калышсачы? Ал биротоло ит бойдон калса кантет?

Эдилдин башында ойлор чакчелекей удургуп, ызасына чыдабай, ыйлап жиберди. Анан ит болоордун алдындагы окуяны эстеди. Ал адегенде түтүк таап албады беле!

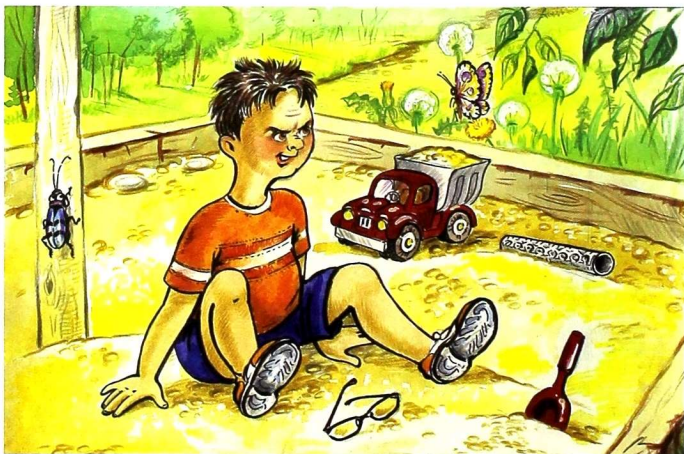
«Балким бул сыйкырдуу түтүктүр! – деген ой келди

Эдилдин башына. – Мен түтүктү карап итке айландым, ит болсо мага айланды. Эми баарын орду-ордуларына коюш керек!» – деди да, өзүнө айланып калган итти карай жөнөдү.

«Качып кетпесе эле болду», – деп ойлоду Эдил аяктарын араң шилтеп. Буттары ага баш ийбей, бирин бири тепсеп, чалыштап араң кетип баратты.

Эдилдин жакындап келатканын көргөн бала мурдун чүйрүп, ырылдап ийди. Бул күлө тургандай окуя болгон менен Эдилдин ою таптакыр башка жакта эле. Ал бала-иттин жанында жаткан сыйкырдуу түтүктү көрүп, сүйүнүп кетти. Кудай жалгап тиги артка кетенчиктеди да, Эдил сыйкырдуу түтүккө чукул барды.

Канча аракет кылса да Эдил түтүктү шыйрактары менен кармай албай койду, баягы колдору болгондо эмне?! Ал ызасына чыдабай ыйлай турган болуп, бирок

апасынын «ыйдан пайда жок!» деген сөзүн эстеп, өзүн жооткотту да, иттерчесинен түтүктү тиштеп, жерден алды. Анан чочоюп олтурду да, түтүктү алдыңкы колдору менен кыпчып, жыгылып кетпестин аракетинде тең салмагын сактап, түтүктү тумшугуна жакындатты. Бирок түтүктү канчалык шыкаалап, бала-итти караган менен тегеректе эч нерсе өзгөргөн жок!

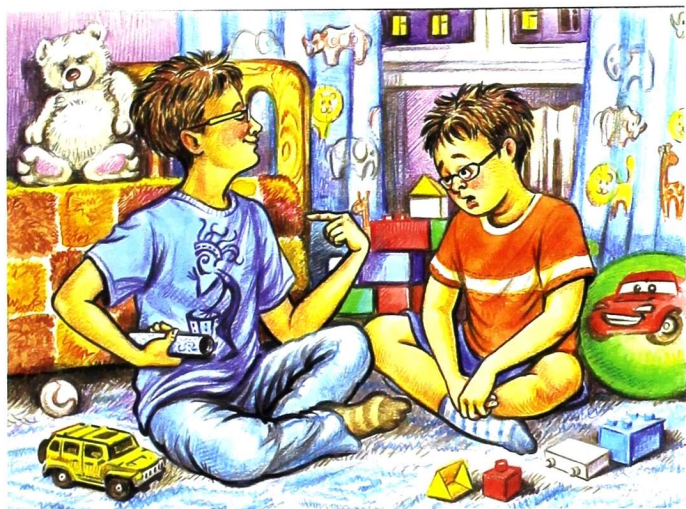
Айласы түгөнгөн Эдилдин көздөрүнө жаш тегеренип кетип, көзүн ирмеп ийди.

Башы кайрадан бир саам айлана түштү да, о-оо керемет! – анан эле мурдагысындай бала боло калды!

Эдил ордунан ыргып турду да, жанында олтурган итти карады. Баладан чочулаган ит, таң калгансып андан көзүн албайт. Жолбундун жанында азыр эле иттин колунан түшкөн сыйкырдуу түтүк жатты. Эдил ит эсине келгичекти деп түтүктү жерден ала койду да, артына

бурулбастан үйүн көздөй тызылдап жөнөдү. Чуркап баратып, ал өзүн курчап турган дүйнөнүн түркүн үндөргө, түркүн жыттарга толбой эле, мурдагысындай жадырап-жайнап турганын сезди.

Жашыруун кеңеш

Түн бир оокумда Эдил менен Эмил өздөрүнчө сүйлөшүп отурушту.

– Мики, мен бүгүн сыйкырдуу түтүк таап алдым!

– Сыйкыр дегендин баары жомоктордо гана болот! – деди экинчиде окуган Эмил акылдуусуна. – Чоңоюп мектепке барсаң, баарын ошояктан үйрөнөсүн!

– Кел мелдешелик, сыйкырдуу түтүк деп атам! – Эдил моюн бербеди. – Мен ошол түтүктүн жардамы менен итке айланбадымбы!

– Ойдо жок нерсени айтпачы! – деп Эмил шылдыңдап күлдү. – Атам сени кыялкеч деп бекер айтпайт тура.

– Ал чын эле сыйкырдуу, калп айткан жокмун! – деп

жини келе кыйкырды Эдил. – Мен итке айланганда, жыттардын көптүгүнөн башым айланып кетти!

Эмил анча ишене бербей:

– Кана ошол түтүгүн, көрсөтчү? – деди.

Эдил чөнтөгүнөн сыйкырдуу түтүгүн алып чыгып, Эмилге берди да:

– Байка, сак бол! – деп эскертти.

Эмил түтүктүн оюуларын ары-бери тегеретип карап турду да:

– Чын эле кооз экен, бирок сыйкыры көрүнбөйт го. Тимеле ойдон чыгара бересиң да, – деди Эдилди карап.

– Сен түтүктөн шыкаалабайсыңбы! – деп кызандай кетти Эдил. – Мени көрүп атасыңбы?

– Көрүп атам, и-ии, эмне экен?

– Эми көзүңдү ирмечи!

Экөө бир саам унчукпай калышты...

– И-ии, кандай экен? Түтүктүн сыйкырдуу экенине эми ишендиңби? – деди Эмилдин денине кирген Эдил маңдайында көзүн алайтып олтурган өзүн күлө карап. Анын денине кирген Эмилдин оозу ачылып калды.

Сөзү оозунан түшүп турган агасын Эдил жулкулда-тып ийди:

– Эмил, көзүңдү аччы! Бул мен, Эдилмин!

– Түшүнсөм буюрбасын! Бул чын эле сенсиңби? – деп күбүрөдү Эмил таң кала.

– Ооба, менмин! Сен дагы – менсиң! Түтүк сыйкырдуу деп айтсам ишенбей койбодуңбу!

Эмил агасынын таң калганын көрүп, кубангандан эмне кылаарын билбей, бөлмөдө ары-бери секирип чуркады да, анан керебетине барып кулап түштү:

– Ой, укмуш! Эдил, түтүк жөнүндө эмнеге дароо эле айткан жоксуң?

Эдил ийнин куушурду.

– Атамдар бул «кубулткучту» бербей коюшат деп корктым. Бөлмөдө экөөбүз жалгыз калганча араң эле чыдап отурдум. Эми эмне кылабыз?

– Эдил, адегенде менин денемди өзүмө бер! Антпесен күзгү менен сүйлөшүп жаткандай болуп атам, – деди Эмил.

Ошентип бардыгы өз-өз ордуна келген соң эки бир тууган кенеш курушту.

– Чымчык болуп калсак эмне! – деди Эмил кыялданып. – Анда каалашыбызча эле учуп жүрө бермекпиз!

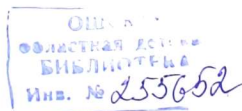
– Жок, – деди Эдил тигинин оюна кошула бербей, кубулткуч кармаган колдорун артына катып, – чымчыкка айлангандын кереги эмне. Анда кайра кантип кишиге айланмак элек? Азыр эле араң дегенде киши болбодумбу. Менин денемдеги ит бир жакка качып кетип, ошо ит бойдон калат экемин деп жүрөгүмдүн түшкөнүн айтпа.

– Анда чоң кишилерге айланбайлыбы, мектепке барбай калат элек, – деп кыялдана берди Эмил.

– Мен мектепке эле барам, – деди Эдил. – Бакчада аябай көңүлсүз.

– Кеч болуп калды, кой уктайлы, – деди Эмил. – Эртең бирдеме ойлоп табаарбыз.

Эдил макул болуп баш ийкеди да, сыйкырдуу түтүгүн жаздыгынын алдына катты.

Күтүлбөгөн кубулуу

Эдил ойгоноор менен жаздыктын алдын сыйпалап түтүктү издеди, кечээ күнкү окуялар түшүнө кирген жокпу? Жок кирбептир, кубулткуч ордунда экен.

Байкеси бөлмөдөн көрүнбөдү, аны күн сайын эртең менен мектептин автобусу келип алып кетип турат.

Ваннага баратып Эдил сыйкырдуу түтүктү кире бериште илинип турган курткасынын чөнтөгүнө салып койду.

Ал тишин тазалап жатып, бакчага баргысы келбегенин ойлоду. Аерден кайра эле баягы жазуу сабактары башталат. Тамгаларды тарталандатып жазып атып чарчайсың. Чондордуку эле жыргал, колдорун шилтейт деле, каалагандарын бир заматта жазып салат. Анан окуу болот, Эдил баарынан тез окуса деле Алла Рашидовна: «Эмне

деп окуп жатканынды дегеле түшүнүп болбойт!» – деп улам-улам токтото берет. Кыргыз тили сабактарычы, ырларды жакшы жаттатышканы менен түшүнүксүз сөздөрдүн маанисин айтып да беришпейт. Анын үстүнө Богдан менен да кездешкиси келген жок, ал кайта эле тийишип кирет. Бакчага барбай эле үйдө калганы жакшы!

Апасынын артынан тышка чыгып бараткан Эдил убайым чеге атасын карап койду. Анан чөнтөгүнөн сыйкырдуу түтүгүн алып чыкты да, көзүнө такап, атасын карады. Баягыдай эле башы айлангансып кетти, эмнегедир үйдөгү буюмдардын баарысы кичирейип калгансыды. Тепкичке чыгып алган кишидей болуп Эдил төмөн карап, жыгылып кетпейин деп коркту.

Эдил атасын караганы артына бурулса, чыга бериште эмне кылышты билбей буйдалып турган өзүн көрдү. Атасынан тил угам го деп корккон Эдил эшиктин жанындагы ата-Эдилдин колунан сыйкырдуу түтүктү жулуп алды да, өзүн апасынан артынан түртүп жиберип, эшикти жаап салды.

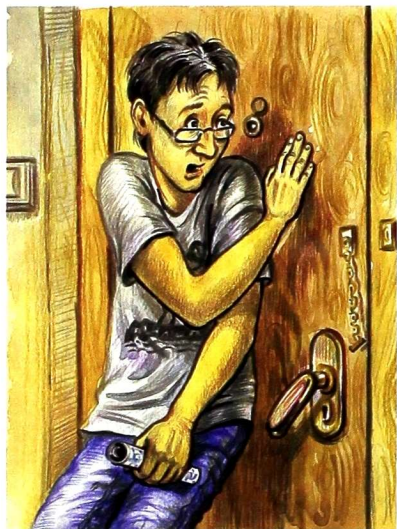
Тыштан чыккан үндөрдү Эдил жүрөгү түшүп тыңшап турду. Ал өзүн күнөөлүү сезип, эмне кылышты билбей калды.

Ошол замат эшикти түрсүлдөтүп койгулап ийишти.

– Эшикти тез ач! – деген өзүнүн ачуулуу үнүн укту. Үнү мурдагысындай эмес, башкачараак чыкты.

Атасына эшикти ачып берип, аны мурдагы калыбына келтирсемби деп эки анжы болуп турганда:

– Эдил, эмне эле болуп жатасың? Мен ишиме кечигип жатам! Тезирээк машинеге түшпөйсүңбү! – деген апасынын үнү угулду.

Эдил дагы эмне болор экен деп тыңшап калды.

– Ольга, мен Эдил эмесмин! Эмне болуп кеткенине түшүнбөй турам! – дегенди укту.

Эдил демин ичине тартып, кара терге түшүп кетти.

– Эмне эле болуп жатасың? Жолдон сүйлөшөбүз!

Эдилге тигилердин үндөрү, басканы угулуп турду, кейпи

апасы бакчага баргысы келбеген уулун ой-боюна койбой лифтке сүйрөп кирип кетти окшойт. Анан бардыгы тынчып калды.

Эдил бир топко кире бериште ата-энесинин кайра келишин жүрөгү түшүп күтүп турду. Ал болгонду болгондой айтып, кечирим сурап, кайра баарын өз калыбына келтиргиси келди, бирок эшиктин артында эч ким жок өңдүү көрүндү.

Эдил үйдүн ичинде ары-бери баса баштады. Үй да, жада калса үйдөгү эмерек-таштын баары тең кичинекей, майда болуп калыптыр. Кичине секирип эле койсоң башың люстрага тийгидей.

Эдил ашканага кирди да, муздаткычты ачты. Өзүнө килейтип бутерброд жасап алып, бирөөлөрдүн кой

дегенине карабай жегиси келип кетти. Анан кофе ичкиси келди. Ата-энеси кофени зыяны көп деп балдарга такыр беришпейт, азыр ал чоң киши болуп турбайбы!

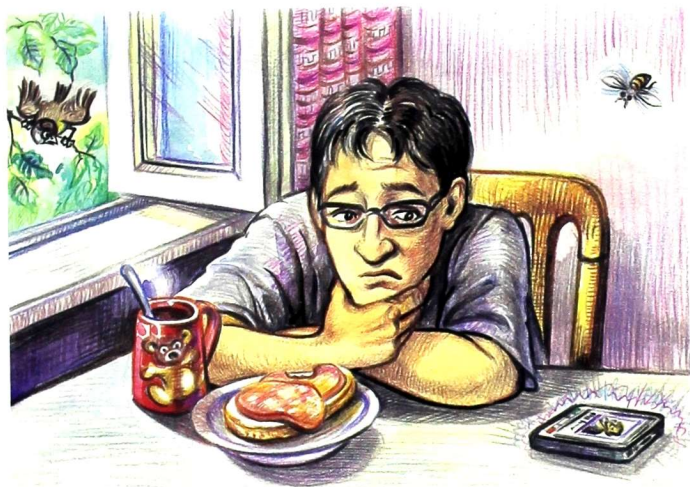
Эдил бутербродду жей албай койду, төрт кашык кумшекер салганына карабай ачуу дагы, даамы анча эмес кофени да иче албады (чоң кишилердин өзүнө эле буюрсун!). Башына кайдагы бир жаман-жуман ойлор кирип, компьютерде да оңгулуктуу ойной алган жок. Атасын чын эле бала бакчага алып кетиштиби, ал бакчада эмне кылып жүрдү экен?

Эдил өзүн кайрадан күнөөлүү адамдай сезе баштады. Атасы анын айынан ишине барбай калды, эми сөзсүз тил угаары бышык! Эдилдин өзү да жөн кутулбайт.

Анан Эдил бакчадагы тарбиячылардын өзүн жакшы көрөөрүн эстеди, демек, атасына деле жаман болбойт. Анын үстүнө атасы иштен кичине болсо да эс алсын (атасы кечинде, жада калса дем алыш күндөрү да алар менен ойногондун ордуна долбоорлорун чийип олтурат). Атасы бакчадан келээр менен Эдил анын денесин өзүнө кайтарып берет.

Ушундай ойлорго алаксыган Эдил кечтин киришин чыдамсыздык менен күтө баштады, бирок күн аябагандай узарып кеткенсиди.

Ойдо жок окуялар

Атасынын телефону шыңгыраган сайын Эдил чочуп кетип жатты. Андан калса атасынын кардарлары, достору тынбай чала берише болобу. Эдил буларды мобилдик телефондун экранынан көргөнү менен жооп берген жок. Бир ирет атасынын чоңу чалды. Эдил ооруп калыпмын, азыр үйдөмүн дейин деди, бирок атасынын чоңу башка бир иштер туурасында сурап калса эмне деп жооп беришти ойлоп, телефонду албай эле коюуну чечти.

Атасы жөнүндөгү ойлор башынан чыкпады, ал бакчада эмне кылып жатат болду экен?

Бакчада адегенде эртең мененки тамакты беришет. Эдил атасынын буламык менен киселди жаман көрөөрүн эстегенде, тамак ичпей ачка калабы деп коркуп кетти.

Андан кийин сабактар башталат. Албетте, алар атасы үчүн оор деле болбойт, бирок ал сабактар атасын жадатып жиберет го. Анан атасы түштө Эдилчилеп уктай да албайт.

Баарынан кызыгы, эгер Богдан тийишип кирсе атасы кантер экен? Түшкү сейилге чыгып, ойноп жүрүшкөндө Богдан атасына тийишпей койбойт. Кандай болгон күндө да атасы ага оңой эле жооп кайтарарын ойлоду Эдил.

Апасы аны лифтке кантип сүйрөп кирип кеткенин эстеп, ичи ачыша түштү. Азыр бакчада эмне кылаарын билбей жүрсө керек. Атасын балага айлантып ийбей эле, бакчага өзү барганда болмок экен? Үйдө жалгыз олтургандан көрө, аякта кызыктуураак эмес беле. Балдар менен ойномок, конструктор чогултмак, анын үстүнө сабакта олтуруп, убакыттын кандай өтүп кеткенин да билбей каласың. Азыр болсо убакыт ташбакадан бетер араң эле жылып жатпайбы. Эдил эмне кылаарын билбей, ыйлагысы келип турду. Кичинекей болуп калганына атасынын аябай жини келсе керек. Эми үйгө келип тилдээрин ойлогондо, Эдилдин жүрөгү бир болк этип алды. Эрттерээк эле кеч кирип, Эдил атасын мурдагы калыбына келтирип, ойлобой жасаган иши үчүн кечирим сурагысы келди.

Эдилдин ойлорун телефондун чырылдагы бузуп ийди. Апасы чалып жатыптыр. Эмне кылуу керек? Атасы ага жооп бербей койчу эмес. Трубканы албай койсо апасынын тынчы кетет. Эдил жүрөгү түшө байланыш кнопкасын басты.

– Эрлан, тезинен бакчага бар, Эдилдин дайны жок! Тарбиячы бир сааттан бери издеп, таппай жатышканда-

рын айтты. Бараарың менен мага чал! – деген апасынын үнүн угаары менен жүрөгү ого бетер түшүп, кайда жашынаарын билбей калды.

Эмнеге атасынын денесин алмаштырды болду экен?! Бир балакет болуп кетпесе экен! Балким атасы бакчадан качып кетип, азыр үйгө келе жаткандыр. Жолго акчасы жок неме автобуска же таксиге түшө албайт.

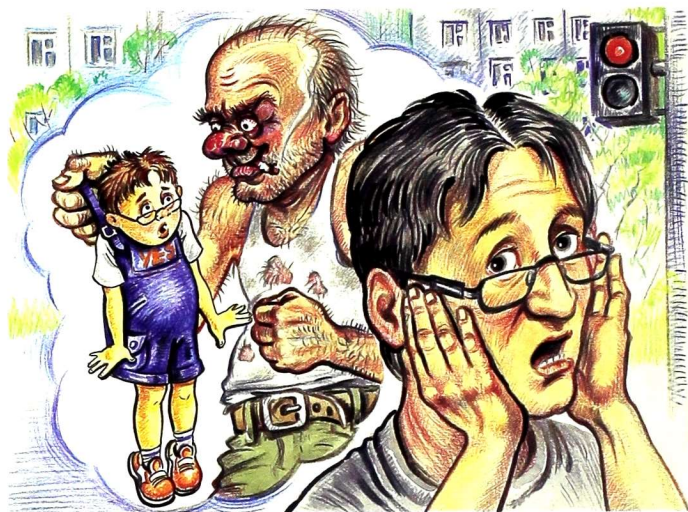
Эдил атасы экөөнүн бакчадан бир топ жолу жөө келишкенин эстеди. Жол алыс болчу, жок эле дегенде бир сааттай басыш керек.

«Машине менен тез эле жетсе болот, – деп ойлоду ал. – Атамдын машинеси үйгө жакын эле жерде, бирок мен айдай албайм да!»

«А балким атамдын денеси машине айдаганды унута электир. Атам машинени дайыма ойлонбой туруп эле айдаарын айтып калат го, – деп ойлоду Эдил, бирок атасына жөө эле барууну чечти. – Жок, мен машине айдагандан корком, анын үстүнө кырсыкка учурап калам!»

«Эгер атам жөө чыкса, анда кичине көчөлөр менен келатат, – деп ойлоду Эдил. – Биз дайыма ошентчү эмес белек. Аны утурлай чыгыш керек», – деди ал кийинип жатып.

Эдил үйдөн чыгып баратып, атасынын телефону менен сыйкырдуу кубулткучту алып алды. Атасы канча тилдеп, канча урушсун, анын денесин өзүнө салгандан кийин баары жайында болот.

Атасын издөө

Эдил үйдөн чыгаары менен эмне кылаарын билбей туруп калды, ушунча болуп чоң жолдон өзү жалгыз өтүп көргөн эмес.

«Эл өткөн жерден өтүү керек. Адегенде сол жакты, анан жолдун ортосунан оң жакты кароо керек», – деп эстеди Эдил. Бирок ал оң колу менен сол колун жакшылап ажырата албады.

Жолдо машинелер көп экен, бирок Эдил коркконун эч кимге сездирбеди. Ал куду эле атасы болуп турбайбы, чоң кишилер машинелерден коркмок беле.

Кудай жалгап, Эдил жолдон өтүп бара жаткан бирөөнө кошула калды да, көчөдөн аман-эсен өтүп кетти. Эми ал эки жакка көз салып, атасын карап ба-

ратты. Балким, аны атасы биринчи болуп көрүп калаар.

Эдил өзүнүн туура эмес кылган ишине өкүнүп баратты. Ал баары тең мурдагысындай болуп, бат эле өз ордуна келишин каалады.

Бир кезде аны күтүүсүздөн чыккан кыйкырык чочутуп ийди:

– Салам, Эрлан! Биякта эмне кылып жүрөсүң?

Эдил эки жагын чочулай караса, бет алдында токтогон машинеден бирөө аны жылмайып карап туруптур.

– Бакчадагы балама баратам, – деди Эдил, мындан ары чындыкты гана айтууну чечип.

– Эмне жөө жүрөсүң? – деп суроо салды атасынын таанышы.

– Машине айдай албайм.

– Ооруп атасыңбы?

– Антип да айтсак болот. Кечирип коюңуз, мен жылайын, – деп Эдил артына бурулду да, өз жолуна түштү.

Убакыт өткөн сайын анын тынчы кете баштады. Атасына бандиттер кол салып, уурдап кетишсе эмне болот? Ата-энеси кичине балдардын шаарда жалгыз жүрүшү коркунучтуу деп айтышчуу эмес беле. Үйү жок селсаяктар да балдарды уурдап, тилемчи кылып коюшат деп жүрүшөт. Алардын колуна оңой түшүп бере тургандай атасы кичинекей бала эмес да. Эгер киши билбеген жерге камап коюшса, эмне кылат?

Эдил шектүү эч ким көрүнбөсө деле эки жагын кооптоно карап, коркконунан ыйлап жибергиси келип турду, бирок чоң кишидей көрүнүп турган соң эч кимге сыр алдырбоонун аракетин кылды. Коркконунан көчөнүн бир жеринде өпкөлөп ыйлап турган атасын элестете алган жок!

Телефондун үнү Эдилди чочутуп ийди. Дагы эле апасы чалып жатыптыр.

– Эрлан, эмне кабарың жок?! Кайда жүрөсүң?

– Бакчага жете элекмин.

– Эмгичектиби?

– Мен аны утурлап баратам, – деди Эдил. – Ал үйгө жөө кетиптир, аны азыр көрөм го!

Анан эле Эдил атасын, жок, көчөнүн башында чуркап келаткан өзүн көрө койду.

– Апа, таптым! – деп Эдил чөнтөк телефонуна кубанычтуу кыйкырды да, атасын тосо жүгүрдү.

Ага бир аз жете бербей Эдил кубулткучун чөнтөгүнөн алып чыгып, бир учун атасына каратты.

Башы анча-мынча тегеренгенсиген Эдил бир аздан кийин өз денесине киргенин сезди.

Ал дагы эле өзүнө келе албай турган атасын карай албай, жер тиктеп турду.

– Ата, кечирип койсоң, мындан ары мындай кылбайм. Сени тапканым жакшы болбодубу.

– Мен да кубанып турам, – деди атасы беймарал. – Мени жаман таң калтырдың, уулум!

Эдил атасын тике карай албай койду.

– Эмне кылдың эле? – деди атасы таң кала.

– Мунун бардыгы кубулткучтун кылганы, ата, мен ойлогон да эмесмин. Аны кумдан таап алгам.

Атасы Эдилдин колундагы сыйкырдуу түтүктү кызыга карап турду.

– Демек буга түтүк күнөөлүү дечи! – деди ал ишене бербей. – Диля, сен эч кандай сыйкырдын жок экенин жакшы билесиң, ал жомоктордо гана болот!

– Кантип болбойт!.. – Эдил кызандап кетти. – Аяз Атачы! Ал Жаңы Жыл сайын белек алып келип атпайбы!

– Аяз Ата деген башка кеп да, – деп атасы оңтойсуздана түштү.

– Бул кубулткучтун жардамы менен мен ит да болгом!

– Ит болгом дейсиңби? – Атасы таң кала сурады. – Болуптур, сенин кубулткучуң жөнүндө кийин сүйлөшөлүк. Жүр эми үйгө!

– Апам тынчсызданып жатат, чалып кой, – деди Эдил.

Эрлан телефонун алып жатып, уулун таң кала карап койду да, анан:

– Уулум, сен сөзсүз спорт менен машыгышың керек, таттууларды, нанды жегениңди азайт. Мен бакчанын тосмосунан араң дегенде өттүм. Бакчаны кайтарышаарын билесиң да. Сен турникте бир да жолу тартыла албайсың, эркек балдар күчтүү болушу керек.

Эдил атасынын сөздөрүн кубаттай башын ийкегиледи. Анын чын эле күчтүү болгусу келди.

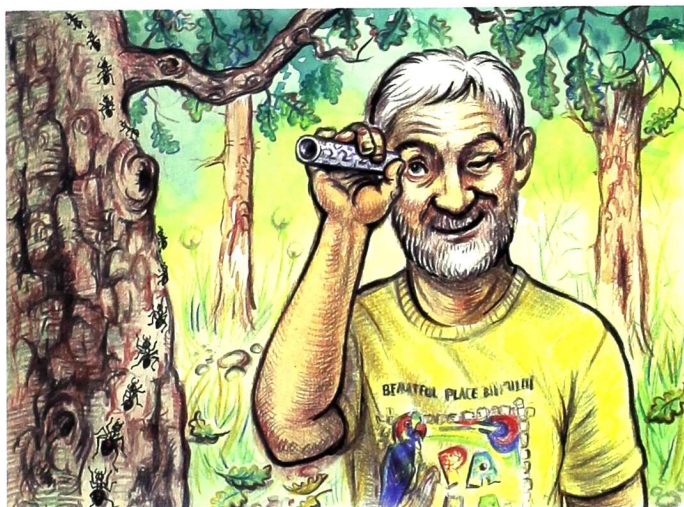
Апасынан жооп күтүп жатып атасы:

– Азыр кайра кичине бала болуш кыйын экен, аябай эле кыйын экен, – деп кошумчалады.

– Мага деле чоң киши болуш жаккан жок, – деди Эдил.

Ата-бала бири бирин карап, жылмайып коюшту.

Телефондон апасынын тынчсызданган үнү угулду.

Коркунчтуу кубулуу

Чоң атасы сыйкырдуу түтүктү ары-бери буруп, анын оюуларын кызыга карап отурду.

– Демек, бул сыйкырдуу түтүк дегилечи. Жөн эле карап туруп, анан эле башка бир нерсеге айланып кетет турбайсыңбы!

Неберелери анын сөзүн ырастай баштарын ийкегилеп олтурушту.

– Көздү сөзсүз ирмеш керек! – деп такташты экөө тең.

Силер баштаган оюнга кошулдум дегенсип чоң атасы неберелерин карап күлүп койду.

– Шумдукту ойлоп таапсыңар! Түтүк да кызык экен, титанга окшогон жеңил металлдан жасалыптыр. Анын бетиндегилер оюбу же кандайдыр бир белгилерби, түшүнө албай турам.

– Мен аны кумдан таап алдым! – деп мактанды Эдил.

– Ал кумду жакында эле сайдан алып келишкен, – деди чоң атасы күбүрөп. – Балким бул түтүк самосвалга түшкүчө көп мезгил дайранын түбүндө жаткандыр. Кумду металл издегич менен текшерип көрүш керек экен, балким дагы бирдеме табылып калып жүрбөсүн.

Чоң атасынын металл издегичи жөнүндө сөздү уккан балдардын көздөрү чачырап, сүйүнүп кетишти.

– Дагы эмнеге айландыңар? – деди чоң атасы тигилердин айткандарына ишене бербей.

– Мен адегенде итке, анан атама айландым! – деди Эдил сыймыктана.

– Мага да айланган, – деп кошумчалады Эмил. – А мен Эдилге бир эле жолу айлангам, – деди капалуу.

– Кимге айланган жакшы экен? – деп сурады чоң атасы Эдилден. – Атаңабы, Эмилгеби же иткеби?

Эдил жолбун ит болгондогусун эстегенде бир ичиркенип алды.

– Ит бойдон калып, үйгө барбай калат экемин деп жаман коркуп кеттим, чоң ата... Атама айланганым деле жаккан жок!

– Менин Эдилге айлангым келген жок! – деп сөзгө аралашты Эмил. – Ал араң эле кыймылдайт эмеспи.

Муну уккан Эдилдин жини келип аны түртүп ийди, Эмил да жөн калган жок, ошентип экөө жөн жерден эле кармаша кетишти.

Чоң атасы экөөнү эки жакка ажыратты да, табышмактуу жылмайып койду. Аны балдардан уккандары таң калтырды. Балдар чын эле бирөөнүн ичине кирип чыккан кишидей жооп берип жатышпайбы.

Чоң ата колундагы түтүктү дагы бир жолу көңүл коё

карады да, анан көзүнө такап, бак ичин тинтип кирди.

– Карап туруп көзүндү ирмейсиң, туурабы? – деп сурады ал.

– Ооба, бирок байка, чоң ата! – деп эскертти Эмил.

Эдил чоң атасын чочулай карап, азыр бир балаанын болоорун сезип турду. Ал кубулткучту атасынын суур-масынан уурдап чыгып, чоң атасына көрсөткөндөрүнө өкүнүп калды.

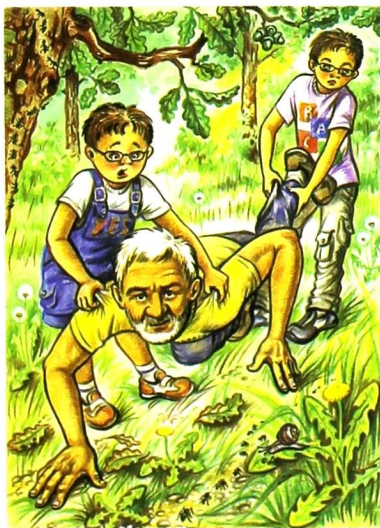
– Албетте... – деген чоң атасынын колундагы түтүк жерге түшүп кетти да, өзү акырындык менен кырданып жатып калды.

– Чоң ата, эмне болду?! – деп кыйкырып ийди Эмил.

Ойноп жатканына же сынап жатканына, же кубулуп кеткенине түшүнө бербей, неберелери кырынан түшкөн чоң атасын чочулай карап турушту.

Колу-буттарынын кандай кыймылга келээрин текшерип жаткансып, чоң атасы жерде көмкөрөсүнөн жатты. Анан колдорунун, буттарынын башы менен жер таянып ордунан тура калды да, жакын жерде өскөн эменди карай шыпылдап сойлоп жөнөдү.

– Чоң ата! – деп кыйкырды Эдил. – Болдучу, мен коркуп жатам!

Чоң ата болсо неберелердин кыйкырыгына кулак салбай, эменди карай кете берди.

Балдар чоң атасын кууп жетишип, анын кийимдерине асылганы менен токтотконго алдары жеткен жок.

Эменге жеткенде чоң ата ага колдору менен жабышып, даракка чыкмак болду. Бирок чыга албай кулап түштү, эмендин сыйкырдуу күчү арбап алгандай кайра эле чыгуу үчүн аракет кыла баштады.

– Эмне кылабыз Эмил?! – деди коркуп калган Эдилдин айласы кете.

Корккондон анын жүрөгү кабынан чыгып кетүүчүдөй түрсүлдөп согуп кирди. Чекесин чыпылдап кара тер басты.

– Кейпи чоң атам биз билбеген жандыкка айланып калды окшойт! – деп болжолдоду эмне кылышты билбей калган Эмил. – Чоң атамды өзүнө айлантышыбыз керек. Бирок кантип?! Ага биздин күчүбүз жетпейт го, ал бир жырткычка айланып калды окшойт!

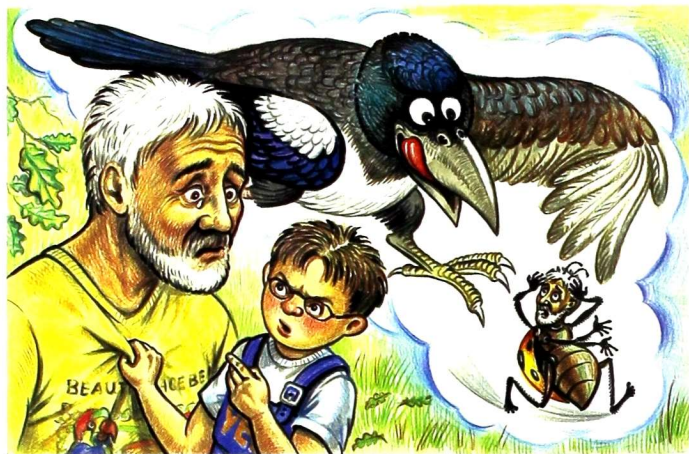
Эдил оюн бир жерге топтоп, эмне кылыш керектигин ойлоду. Анан башына бир ой тык этип келе калды. Ал жана үчөө сүйлөшүп олтурган жерге чуркап барды да, чөптүн арасынан кубулткучту таап келди.

– Эмил, тезирээк чоң атама айлан! – деп кыйкырды ал инисине. – Сен менден жеңилсиң да. Эгер сен чоң атама айлансаң, анда жырткыч сенин дениңе кирет. Сен чоң атама айланганда, ага биздин күчүбүз жетип калат.

Эмил эчтекеге түшүнбөй, инисин жалдырап карап калды. Эдил анын колуна түтүктү кармата койду да, аны чоң атасын көздөй бурду.

– Эмил, бол, тезирээк!

Бир аздан кийин Эмил чоң атасынын денине кирди да, жаткан жеринен өйдө болуп, эми өзүнүн денесиндеги жырткычты жеңүүгө Эдилге жардам берди.

– Эми эмне кылышыбыз керек, Эдил? – деп Эмил-чоң ата чочулай үн чыгарды.

– Кичине күтө туралык, – деди Эдил ишеничтүү. – Өзүң ойлоп көрсөң, эгер чоң атам бирөөнө айланса ал бир жерден бизге белги бериши керек да.

– Кандай белги бериши керек?

– Биз аны билгендей белги бериши керек да, – деп Эдил ийнин куушурду. – Ал бирдеме ойлоп табышы керек.

– Чын эле, – деп Эмил инисине сүйүнө кошулду.

Алар эки жагын карап, тегеректен бир дагы тирүү жанды көрө алышпады.

– А балким чоң атам курт-кумурсканын бирине айланып кетип, аны чымчык жеп кетсечи? – деди Эмил-чоң атанын үнү дирилдеп.

– Жок, андай болушу мүмкүн эмес, – деп кесе айтты Эдил. – Чоң атам жашынып калат же кутулуп кетет. Биз аны күтүп атпайбызбы, демек ал сөзсүз келет!

– Балким, чоң энебизди жардамга чакырсакпы? – деп көп ишенкире бербей айтты Эмил.

Эдил башын чайкап:

– Чоң энем бизге жардам бермек тургай, кайра жолтоо болот. Бир аз күтө туралычы, чоң атам жакын эле жерде болушу керек.

– Чоң атам көрүнбөгөндөн кийин кичинекей бир нерсеге айланып кетсе керек, – деди Эмил. – Абайла, аны тепсеп албайлы!

Эдил коркуп кетти, чоң атасы кайтып келбесе эмне кылышмак?

Ошентип убакыт өтө берди, чоң атанын дайны чыккан жок.

Бир кезде Эдил бир тал чөптүн башынан кичинекей жалбыракты булгалап жаткан кара кумурсканы көрө койду.

– Эмил, бир кумурска жалбырак булгалап жатат! – деп Эдил сүйүнүчтүү кыйкырды.

Эмил-чоң ата иниси көрсөткөн жакты карады. Кумурска алдыңкы колдору менен кармаган жалбырагын тынбай булгалап жатыптыр.

– Эми чоң атамды кантип кайрып алабыз? – деп сурады айласы кеткен Эмил. – Кумурска кубулткучка көзүн ирмей албайт да!

– Ал опоной эле нерсе. Кубулткучту сенин көзүңө алып барабыз, – деди Эдил Эмил-чоң атасы колдору менен кармап турган агасынын денесин көрсөтүп, – анан кумурсканы каратып туруп сенин көзүңдү ирметебиз, болду, ошону менен баары бүтөт! Чоң атам адегенде сенин денеңе түшөт, анан чоң атам экөөңөр орун алмашып аласыңар.

Анан экөө ойлогондорун аткарууга киришти, бирок ал ишке оңой аша койгон жок! Эмилдин колдорундагы сыйкырдуу түтүк кумурска жакка такыр бурулбай койду.

– Эмил! Түз эле чоң атамды мээле! – деп кыйкырды айласы кеткен Эмил-чоң ата. – Мен сендеги жаны тынч албаган бул немени кармап туруп эсим ооп калды!

Бир кезде Эмилдин денеси жулунуп-жулкунбай, сыйкырдуу түтүктү өз колуна алып, тынчып калды.

– Азаматсыңар, балдар! Мен бул жерде – Эмилдемин! – деп неберелерин жооткотту чоң атасы.

Андан соң Эмил чоң атасы менен денелерин алмашып алышты.

Чоң атанын ангемеси

– Ой, кандай азап чеккенимди сурабай эле койгула! – деди бир аздан соң өзүнө келип, жеңилдей түшкөн чоң ата. – Чынымды айтсам, мен силерге ишенген эмесмин, жөн эле тамашалап жатышат го деп ойлогом. Кумурскага айлангандан кийин жинди болуп кете жаздадым! Тегерегимдин баары такыр башкача болуп калды. Чөптөр тим эле чытырман токойдун өзү. Үлүлдөр, курт-кумурскалар, ийнеликтер эзели түшүмө кирбеген жырткычтарга айланып кетишти. Кимиси болсо да кол салгандан тартына турган түрлөрү жок. Жада калса өзүбүздүн эле итибиз Зета ары-бери чуркаган сайын, былчыйта тепсеп салат экен деп жүрөгүмдүн түшкөнүн айта көрбөгүлө. Анын үстүнө айлана-тегерегим бир бөлөкчө көрүнүп калды. Көк, сыя, жашыл, анан сары эле түстөрдү

көрүп калдым. Кызыл түс деген такыр эле жок болуп кетти. Жежигемде үч көзүм болгонун элестете аласыңарбы?! Үстү жагымда эмне болуп жатканын кадимкидей көрүп турдум. Эң кызыгы, такыр эле укпай калбадымбы. Кумурсканын муруттары, кылдары менен абанын кыймылын гана сезип турдум, бирок ар кандай жыттарды жакшы эле билип жаттым. Буларга көнгөнчө мага кыйын эле болду. Анын үстүнө силерди да эртелеп табуум керек эле!

Балдар чоң атасын кубана карап турушту. Эмнеси болсо да баары артта калды!

– Мен кумурсканы байкап турдум, – деди Эдил. – Биз сени кумурсканын денесинен алып чыгаарыбыз менен ал эменге тызылдап чуркап барып, тешигине кирип кетти. Аердеги быкпырдай жайнаган кумурскалар жандары тынбай чыгып-түшүп жүрүшөт.

– Балким эмендин тешигинде тамактары бардыр, – деди чоң атасы. – Мисалы, кара жыгачтын сан жеткис мителери болот. Алар дарактын ширеси менен тамактанышат да, таттуу, коюу суюктук бөлүп чыгарып турушат. Кумурскалар мына ошону чогултушат, керек болсо ошол мителерди койчу кой кайтаргандай эле кайтарышат да, бактагы «жайыттарына» тынымсыз каттап турушат. Ошентип бирөө ошол мителерди тынбай «саап» турат, башкалары аларды ошол таттууну жакшы көргөн эл кайда көчөттөн кайтарышат. Үчүнчүлөрү, таттууларды кумурсканын уюгуна ташып баратса, ал жактан кайтып келе жаткандары канча дейсиң! Балким, биздин кумурска да даракка чыгууга буйрук алгандыр.

– Аларды ким башкарат? – деди Эдил кумурскалардын мындай акыл менен жасаган ишине таңдана.

– Кумурскалар бир кишидей болуп жашашат, – деп түшүндүрө баштады чоң атасы. – Алардын падышасы да, жоокерлери да, жумушчу кумурскалары да бир кишидей

болуп ойлонушат, бир кишидей болуп иштешет. Кумурскалардын бардыгын бир аң-сезим башкарып тургандай.

– Алардын жоокерлери да барбы? – деп ийди аскер иштери дегенди уккан Эдил.

– Албетте, алар өз үй-бүлөсүн душмандардан коргошот, башка кумурскаларга кол салышат. Атактуу окумуштуу Чарльз Дарвин кумурсканын мээси адамдыкынан да акылдуураак болот деген. Эгер биздин мээбиз ошол кумурскалардыкындай болгондо ал жыйырма килограмм салмакты түзмөк. Башыбыз азыркыдан сегиз эсе чоң болмок!

Чоң ата түтүктү колунда тегеретип турду.

– Балдарым, кубулткучтун канчалык коркунучтуу экендигин өзүңөр көрдүңөр? Мен балким башка жандыктын денинен такыр чыкпай калышым деле ыктымал эле! Же мени жеп кетишмек! Ошондуктан сак болуу керек.

– Эмил экөөбүз сени эскертпедик беле! – деди Эдил. – Мен сага итке айланганымда коркуп кеткенимди айтып бербедим беле!

– Чоң ата, денелердин алмашып кетишине мен дагы эле ишене албай турам, бул кандай болот? – деп сурады Эмил. – Жомоктордо да мындай болбойт го.

– Мен да ошентип ойлоочумун. Жакында эле башка денелерге көчүп кирүү мүмкүндүгүн ойлоп тапкан бир окумуштуу туурасында фантастикалык повесть жазгам. Менин повестимдин каарманы профессор силердин кубулткучка окшогон бир аспап ойлоп таап, өзүнүн карыган денесин жашартууну ойлогон. Ал ошентип түбөлүк жашап калууну көздөгөн, – деп ойлуу үн чыгарды чоң ата. – Мен швед окумуштууларынын бир эксперименти жөнүндө окуганым бар. Алар кишинин көзүнө видеокамераларга кошулган атайын көз айнектерди кийгизишкен. Камералар айланганда, ал өзүн бардык жагынан көрүп турган. Ошентип, ал өзүн

эмес, башка кишини көрүп тургандай абалда болгон! Демек, биз бул жерде көрүүнү өзгөртүү жөнүндө айта алабыз! Эгер адамга жыт алуу, сезүү, угуу, тамактын даамын билүү сыяктуу башка сезимдерди киргизсек, ал сөзсүз башка денге киргенин сезбей койбойт!

– Чоң ата, эгер биз роботтун денине кире алсак анда кислоталуу жаандары бар же беш жүз градустай температуралуу башка планеталарды коркпой эле изилдөөгө болот эле да, – деп кыялданды Эдил.

– Азырынча аң-сезимди көчүрө турган аппарат жасала элек! – деп каршы болду Эмил. – Экөөбүз «Галилеонун» бардык берүүлөрүн көрбөдүк беле, бирок азыркы айтылгандар жөнүндө көрө элекпиз го.

– Ушунча болуп мен деле мындайды уга элек элем, – деп ага кошулду чоң атасы. – Бирок мындай аппарат биздин колубузда турбайбы! Анын каяктан, кантип келип калганы гана белгисиз болбосо?

– Мен аны кумдан таап алдым дебедим беле! – деп кыйкырды Эмил тултуңдап.

– Туура, бирок ал кумга кайдан келип калды, аны ким жасады?

– Балким, башка планетадагылардыр! – деп ийнин куушурду Эдил.

Эмил кубанып кетип, башын ийкегилеп жиберди:

– Чын эле, тарелка бизге учуп келгенде, ичиндегилердин бирөө кубулткучту жерге түшүрүп ийсе керек.

– Жөн эле сүйлөй бересинер да! – деп күлүп койду чоң атасы. – Башка планетадагылардын бар экенин эч ким далилдей элек! Балким аны келечектен келген коноктор таштап кетти дегенге эмне дейсиңер? Же, балким бул аябагандай байыркы буюмдур? – деген чоң атасынын айткандарын неберелер кызыгуу менен угуп турушту. – Маселен, Атлантидандыр.

Бул илгери бир кездерде Жерде болгон арал дешет. Айрым бир изилдөөчүлөр ал жерде сыйкырдуу илим-билими бар, аябай күчтүү өнүккөн цивилизациянын болгонун айтышат. Атлантида катуу жер титирөөдөн улам океанга чөгүп кеткен деген өңдүү божомолдор да бар, аны эмдигиче табыша элек. Түштүк Америкада жылдыздарды түтүк менен карап жаткан адамдар тартылган таштарды табышкан. Балким алар дүрбүлөр же телескоптордур. Же силердин түтүгүнөр сыяктуу немелердир? Ошентсе да техникасы жогору өнүккөн байыркы цивилизациялардын изин да, башка планеталардан келгендер сыяктуу келечектен келгендердин изин да эмдигиче эч ким таба элек.

– Кубулткучту эмне кылабыз? – деди Эмил чоң атасынын сөзүн бузуп.

– Аны окумуштууларга бериш керек! – деди Эдил.

Таң калыштуу буюмду карап жаткан чоң ата ойго батты.

– Билесиңерби балдар, – деди ал бир кезде, – муну жада калса окумуштууларга берүүнүн өзү да коркунучтуу. Силердин кубулткучунаарды согуштук иштерге пайдаланышсачы?

– Муну менен душмандын танкын же кораблин оңой эле колго түшүрүп алса болот! – деп Эдил кубанычтуу кыйкырып ийди. Ал өзүнүн душмандын кораблинин капитанына кантип айланып, алардын согушсуз эле багынып берүүсүнө буйрук берип жатканын элестетип ийди.

Аны чоң атасы:

– Жок, биз эчтекени колго түшүрүп албайбыз, – деп токтотту да Эдилден: – Эдил, сен чын эле атаңа, анан итке айландың беле? – деп сурады.

– Мага да айланган, – деп кошумчалады Эмил. – А мен болсо Эдилге айлангам.

– Мен эми силерге ишенип калдым, кубулткуч туурасында эч кимге айтпайбыз, макулбу! – деди чоң ата. – Биздин

айтканыбызга баары бир эч ким деле ишенбейт. Мен атаңар менен сүйлөшүп көрөйүн. Баса, ал булардын баарын билсе, эмне үчүн кубулткучту силер алып жүрөсүңөр? Ал ширеңкеден да коркунучтуу экен го!

Неберелер эмне деп жооп берээрди билбей, жер карап калышты.

– Биз аны сага көрсөтөлү деп алганбыз, – деп актануунун амалын кылган Эдил шашып кетти, ал өзүнө мындан ары жалаң чындыкты гана айтам деп убада бербеди беле.

Чоң ата неберелерин акырая карап койду.

– Бул сыйкырдуу түтүктү бек катып коюшум керек, – деди ал ишеничтүү үн менен. – Издеп убара болбогула. Силердин кубулткуч аны эмне кылаарыбызды чечкиче катылуу турат.

– Эмне кылаарды чече албасакчы? – деди Эдил.

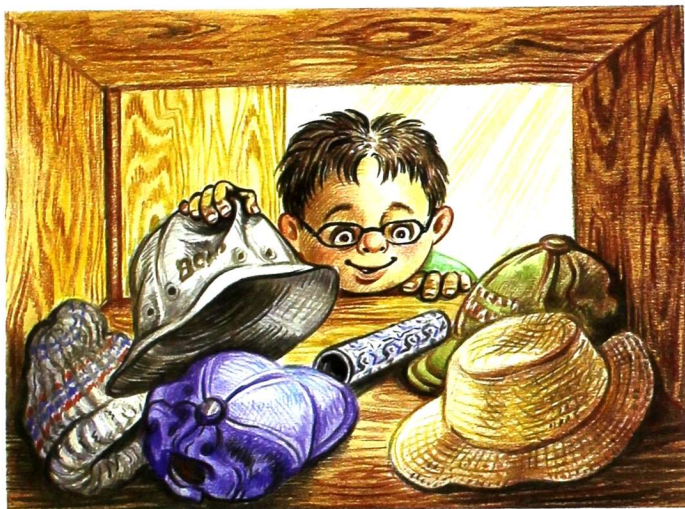
Эдил алынын жетишинче кубулткучту эмне кылышты ойлоду, бирок анын кыялы ал башкара турган согуштук окуялардан, фантастикалык роботтордон алыс кетпей койду.

– Менин оюмча, – деди чоң ата, – кубулткучту Эдил жөн жерден эле таап алган жок. Аны жоготуп деле жи- беришмек эмес. Буюрса, жакында анын кайдан, кантип пайда болгону белгилүү болот. Эми үйгө жүргүлө. Чоң энеңердин тамагы даяр болуп калса керек. Мен аябай ачка болуп кеттим, силерчи?

Ушундан кийин Эдил да курсагынын ачканын сизди. Ашканадан таттуу тоочтун шилекейди агызган жыты келип турду. Үстөлгө коюлган идиш-аяктардын шыңгыраган үндөрү чыгат. Кубулткуч эсинен чыгып кеткен балдар кубанган тейден үйдү карай чуркап жөнөштү. Аларды ээрчий баскан чоң ата сыйкырдуу түтүктү чөнтөгүнө бе- кемдеп салды.

Жин менен
болгон окуялар

Бир жолу Эдил, Эмил чоң атасы менен шаардын сыртына сейилдеп чыгышты. Чоң атасы темир издегичи менен өзүн кызыктырып жүргөн бир буюм таап алууну ойлоду, балдардын ою көптөн бери кенч таап алууда болчу.

Чыгаарда Эдил өзүнүн күндөн тоскон калдайган камыш шляпасын издеп атып, үстүңкү текчедеги чоң атасынын баш кийимдеринин арасынан баягы кубулткучту таап алды. «И-ии, чоң атамдын каткан жерин кара! – деп кубанып кеткен Эдил, «алсамбы-албасамбы» дегенсип ыргылжың болуп туруп калды да, анан кубулткучту рюкзагына салып койду. – А балким кереги тийип калаар?!» Эдил кубулткучтун кереги тийбесе рюкзактан алып чыкпоого, үйгө келгенде дароо ордуна катып коюуга өзүнө катуу убада берди.

Издөөнү байыркы шаардын урандыларынын жанынан баштоону чечишти. Трактор менен жыл сайын айдалып турган бул талаадан саргайып өңү өчүп калган

тыйындарды табууга болоор эле. Бул жерде окумуштуу-археологдордун иштөөсүнө гана уруксат берилчү.

Кимиси биринчи болуп темир издегич менен иштээрин балдар көпкө талашты. Бирок чоң атасы темир издегичтин оор экенин, көтөрүп жүргөнгө алардын алы келбестигин айтып, балдардын чырын бат эле басты. Ошентип баштарын жерге салган балдар күрөктөрү менен темир издегич үн чыгарган жерди казып, чоң атасын ээрчип жүрүштү.

Адегенде дат баскан консерванын банкасын, анан ийрейген алюминий аш айрысын таап алып, аябай кубанышты. Алар эмнегедир бүгүн сөзсүз кенч таап алабыз деген ишенимде эле.

Бир кезде Эмилдин күрөгү катуу бирдемеге урунду.

– Абайла! – деди чоң атасы чункурчаны акырын карап. – Керамикадан жасалган идиш өңдөнөт. Темир издегичтин чыйпылдаганына караганда ичинде металл бар окшойт. Эмил, карапаны сындырып алба! Келе, мен өзүм казайынчы.

Көп өтпөй чоң ата чоподон жасалган анча чоң эмес карапаны кармап турду. Балдар сүйүнгөндөн секирип ийишти. Капталдарында ийилген эки ичке туткасы бар, түп жагы ичкерип кеткен карапа кадимки эле амфоранын өзү экен, кичинекей оозу темир капкак менен бекем жабылыптыр.

– Чоң ата, карапада алтын бар окшойт. Оозун ошо үчүн бекитишкен өңдөнөт? – деди Эдил.

– Аны күрөк менен сындырып, ичинде эмне барын көрүш керек, – деп чыкты Эмил.

– Биз аны сындырбайбыз! – деди чоң ата карапаны топурактан тазалап жатып. – Түрүнө караганда байыркы карапа өңдүү. Бул карапага жок эле дегенде эки миң жылдай болушу ыктымал! Сындырбайлы, салмагына караганда ичинде эчтеке деле жок сыяктуу. Темир издегич болсо анын темир капкагына үн чыгарды. Түшүнүксүз белгилери да

бар экен, – деди чоң ата карапаны карап жатып.

Анан оозун жерге каратып силкилдетти.

Карапанын ичинен тоголонгон, кулаган кум-топонун же чулкулдаган суюктуктун үнү угулган жок.

– Балким карапада баалуу кол жазмалар же жыпар жыт заттар бардыр? – деп божомолдоду чоң ата.

– Ачып, ичинде эмне бар экенин көрөлүчү! – деп Эдил чоң атасынын жеңинен тартты.

– Эчтеке болбойбу? – деди Эмил саксынып. – Балким ичинде уулуу бирдеме болсочу, анда баарыбыз өлүп калабыз!

Эдил муну угаары менен четке чыга калды. А балким ичинде жылан же чаян болсочу?

– Коркпогула, балдар! – деп чоң ата неберелерин тынчытты. – Менимче карапа бош өңдөнөт. Бычак менен капкагын ачып көрөйүнчү.

Чоң ата рюкзактан бүктөмө бычагын алып чыгып, анын жука миздүү жагы менен ачмакчы болду эле, карапага бекип калган капкак ачылган жок. Ошондо ал капкакты кичине таш менен ургулап, кайра бычак менен ачмакчы болду. Бир кезде капкак ичинен бирөө тээп жибергенсип ачылып кетти да, жерге ыргып түштү.

Адегенде эчтеке деле байкалган жок. Анан карапанын оозунан созулган түтүн чыкты. Мындайды күтпөгөн чоң ата колунан карапаны түшүрүп ийди да, артына кетенчиктеди. Ошол кезде карападан уюлгуган коюу түтүн чыга баштады да, уламдан улам жогорулап, көккө көтөрүлдү.

– Балдар, дарактын артына жашынгыла! – деп кыйкырган чоң ата Эдилди көтөрүп алып, аңыздын жээгинде өскөн бактарды беттеп жүгүрдү. Эмил да алардан калган жок.

– Карапа азыр жарылат! – деп кыйкырды Эдил чоң атасынын ийнинен башын созуп.

Чоң ата артына кайрылып, өзүнүн мурдагы сөлөкөтүн өзгөрткөн түтүндү көрдү. Өмүрү мындайды көрбөгөн чоң ата таң кала небересин жерге түшүрдү. Чоң атасынын артында жашынган Эмил менен Эдил муну таң калып, карап турушту.

Бир кезде түтүндөн бою он метрдей келген ак сакалдуу чоң абышка пайда болду. Ал узун ак кийимчен эле, таноолору менен кулактарынан кызыл жалын тилин соймоңдотуп тынбай чыгып жаткансыды.

Эдил мындайды далай жолу балдардын кинолорунан көргөнүн эстеди. Ал Эмилди чыканагы менен түртүп:

– Эмил, бул жин тура! – деди.

– Ооба көрдүм, ал бизге кол салбайбы, – деди Эмил чочулай.

Ушул кезде Эдилдин өзүнүн жүрөгү деле түшүп турган. Ал чоң атасынын артына жашынган боюнча бетин колдору менен жаап, жүрөк түшүргөн жинди манжаларынын арасынан гана көрүп турду.

– Мен жөн эле жин эмесмин, мен Сахр деген аба ээси боломун! Бул ыплас идиштен мени чыгарып алган кайсы шордуу экенин көрсөткүлөчү?! – деп күркүрөдү булуттарга чулганып, күн желесинин бардык түстөрүнө оронгон бул алп дөө. Анын сөздөрү талаанын бир четинен экинчи четине жаңырып турду.

– Ал менмин, – деп жооп берди эс-учун жыя элек чоң ата.

Жин ошол замат кичирейе түштү. Эми ал чоң атадан чоң деле эмес, мурдагысындай түрү суук да эмес болуп калды. Анын кийимдери эле башкача болбосо, кадимки эле абышкалардай экен. Жин чалыштай басып, неберелери менен турган чоң атага жакындады. Коюу өскөн каштары аны ачуулуудай көргөзүп, узун сакалы жомоктордогу сыйкырчыларга окшотуп турду.

– Менин жанымдын ээси, Дөөттүн уулу, эч ким теңдеше алгыс касиеттүү Сулаймандын кайда экенин билесиңби, шордуум? – деп суроо узатты жин дирилдеген карган үнү менен. – Мен аны таап, ага кызмат кылышым керек.

– Урматтуу ифрит, – деп жооп кайтарды чоң ата. Эдил мындай сөздөрдү өмүрүндө укпаптыр, Сулайман менен Дөөттүн ким экенин билүүчү да эмес. – Сиздин жаныңыздын ээси бул жалган турмушту таштап кеткенине, эгер жаңылбасам, эки жарым миң жылдай убакыт болду!

– О-оо, каргыш тийгирдики! – деген жин эки колун көккө жайды. – Анда мен жиндердин башкаруучусуна акыркы зыйнаттарымды жасабай калыптырмын да!

– Урматтуу Сахр, сиз Сулайман пайгамбардын өлгөнүн билген жоксуз да, – деп чоң ата аны жооткотту. – Сиз бул карапада олтуруп, аны кайдан билмек элеңиз. Тышта болуп жаткандардан сиздин кабарыңыз болгон жок да.

– Чын эле, – деген жин макул боло баш ийкеди да, анан арызданып кирди: – Эки жарым миң жыл ушул жин урган идиште олтуруунун өзү эле кандай экенин ойлоп көрчү! Сулаймандын урулган мөөрү кумурадан чыгуунун жолун биротоло тосуп койду. Кожоюнум тирүү кезинде кез-кези менен сыртка чыгарып туруучу. Падышалардын падышасы менин жардамым менен каалаган жерине бир заматта жетип барчу, анткени мага, Сахрга аба толкундары баш ийип, кызмат өтөйт эмеспи. Мындан ары мени эч качан ифрит деп айтпагын! Ифрит дегендер тозоктун уулдары, менин кулдарым. Мен – жиндердин башчысы марид боломун!

– Кечирип коюңуз урматтуу марид Сахр, мен демонологияны анча жакшы билбейм, – деп чоң ата жинди тынчытууга ашыкты. – Биздин дүйнөдө жиндер да, алардын башкаруучулары да эбак эле жок болгон. Маселен, мен өмүрүмдө алардын бирөөнү да көргөн эмесмин.

– Анда мен эмне демекмин, шордуум! – деди жин кабатырланып. – Жетимиш эки князь-маридди кызматчылары менен кошо падыша Сулайман жез идишке салдырып, деңизге ыргыттырган. Мени болсо падыша Сулайман мобул чопо карапага салдырып, жерге терең каттырган. Сенин бактың бар экен шордуум, король Асмодеус, Белет же Белиалаларга окшогон жогорку даражалуу жиндерди эмес, мени таап алганыңа. Аларды көрө элек жатып эле дароо жан бермексиң.

Эдил сөз эмне жөнүндө болуп жатканына түшүнгөн жок. Албетте, уккан сөздөрүнүн ичинде ал түшүнгөндөрү деле болуп жатты, акырын түшүнүүгө аракет кылган Эдил жиндин капалуу экендигин, анын үнүнөн алдыда өзүлөрүн коркунуч күтүп турганын боолголоду.

– Эч ким тең келбес Сахр, – деп чоң атасы ага кайрылды, – эмне үчүн эле мени «шордуум» деп атап жатасыз? Мен сизди бошотуп албадымбы, ушул үчүн деле сиз мага ыраазы болушунуз керек эле, же жаңылып жатамбы?

– Албетте, сага ыраазымын дечи, бирок ушунча көп мезгил бою кудай унуткарып койгон ушул карапада олтурдум дейсиң...

Чоң атасы мариддин сөзүн бөлдү:

– Токтой туруңуз, урматтуу Сахр! Калганын мен айтайын. Силер камалып олтурган биринчи жүз жылдыктан кийин ким мени бошотсо дүйнөдөгү эң бай адамга айлантам деп ант бергенсиз, ушундай эмеспи?

Жин башын ийкеди.

– Дагы бир жүз жылдыктан кийин куткаруучуга жердеги жашыруун байлыктын баарын ачып берүүгө убада кылгансыз?

Марид башын дагы ийкеди.

– Миң жылдан кийин бул карапаны ачканды өлтүрөм деп ант бергенсиз, чынбы? – деди чоң ата.

– Булардын баарын кайдан билесиң, шордуум? – деди марид жылмая.

– «Миң бир түн» жомогун окубаган жан жок болсо керек, – деп бурк этти чоң ата. – Угуп туруңузчу Сахр, кийинки миң жылдыкта өз чечимиңизди чын эле өзгөрткөн жоксузбу? Бул мезгилде ойлонууга убакыт жетиштүү эле болду го.

– Жок! Мени унутуп коюшкандарына жиним ого бетер келди! – деп кызууланган жин: – Сени кандай өлүм менен жазалашты өзүң танда! – деп кошумчалады.

Эдил бул ак кийимчен чалды жүрөгү түшө карап турду. Ал анын карападан чыккандагы көлөмүн, жүрөк түшүрөрлүк ороюн көз алдына келтирди. Бул абышка-жин өлтүрүп салгыча чоң атасы кантип эле бир нерсе ойлоп таппай калсын? Эдил чоң атасынын колун мыкчый кармады. Эдил да коркконунан көздөрүн алайтып, чоң атасынын көйнөгүнө жабышып калды.

– Токтой турунуз, Сахр! – деди чоң атасы, кейпи мындай абалдан чыгуу үчүн ал убакытты атайын эле создуктуруп жаткансыды. – Бир китепте жез кумганга бекитилген жин Сабнокту деңизден кедей балыкчы кармап алгандыгы туурасында жазылат...

– Кантип? Улуу, кудурети күчтүү Сабнок чын эле эркиндикке чыкканбы? – деп марида кубанычтуу кыйкырды. – Ал аябагандай күчтүү жин. Анын алеки заматта килтейген шаарларды курганга, адамдарга жараларында курттары быжылдаган ооруларды жайып жибергенге да күчү жетет. Ал азыр каякта?

– Аны балыкчы миң жыл мурун бошотуп ийген, эми анын каякта экенин бир кудайдын өзү билбесе... – деди чоң ата.

Эдил чоң атасы эңкейип, жерде жаткан карапанын капкагын колуна алганын көрдү да, анын Сулаймандын касиеттүү мөөрүн пайдаланып, жинди жеңип чыгаарын ойлоду. Чоң ата өз аңгемесин улай берди:

– Сабнок да адегенде өзүнүн куткаруучусун өлтүрүүнү ойлоп, кийин ал оюнан баш тартат да, ага укмуштай белек тартуулайт.

– Мындай болушу мүмкүн эмес! – деп жин сөздү бөлдү. – Марида дайыма сөзүндө турат. Мен кандай болгон күндө да сени өлтүрүшүм керек, анткени катуу ант берип койгом. Сен мени алдагың келип жатат ээ, шордуум?!

Балдар чоң атасын үмүттөнө карашты. Ал бирдеме ойлоп табышы керек болчу.

Ошол маалда уламдан улам күчөгөн бир үн чыкты. Жин тынчсыздана эки жагын карады.

– Жиндердин башкаруучуларынын баары тең баш ийип жүгүнгөн, түрү суук Амаймон келаткан жокпу?! – деп жин чочулай үн чыгарды.

Эдил көктү карады. Алардын үстүнөн анча чоң эмес бийиктикте эки аскер самолёту учуп өттү. Алардын үнүн жиндин корккон кыйкырыгы басып кетти.

Самолёттордун пайда болушу, жерди солкулдата кулак тундурган үн Эдилге жүрөк түшүрөөрлүк жинден да катуу таасир этти. Ал бир тууганын карады. Ал колу менен самолётторду көргөзүп, бирдеме деп кыйкырып жатты, бирок анын сөздөрү угулган жок. Акыры самолёттор учуп кетти да, тегеректе кайрадан тынчтык өкүм сүрдү.

– Мен алардын канатынан ракеталарды көрдүм! – деп мактанган Эмил кубанганынан секирип ийди.

– Истребительдерби? – деп сурады Эдил чоң атасынан.

Балдар жинден корккондорун унутуп да коюшту.

– Жок, булар Су-25 штурмовиктери, – деген чоң ата мындай деп кошумчалады: – Истребительдер үндөн да тез учушат. Алар душмандын самолётторун кууп жетиши керек, ал эми штурмовиктердин милдети жердеги же абадагы буталарды жок кылуу. Алардын ылдамдыгы үндөн азыраак болгону менен куралдары көбүрөөк болот.

Эдил ошондо гана жандарында чал-жиндин жок экенин байкады. Чоң атасы да ары-бери карап, аны издей баштады.

– Балдар, чалдын кайда кеткенин көргөн жоксунарбы? – деп сурады ал неберелеринен.

Эдил билбейм дегенсип башын чайкады, Эмил болсо ийиндерин күйшөп койду. Экөө тең жаман чалдын жок болуп кеткенине сүйүнүп турушту.

Чоң ата жерде жаткан темир издегичти, бош карапаны колуна алды да, эки жагын карады, бирок эч ким көрүнгөн жок.

Эдил чоң атасын колунан тартты:

– Жүрү, жин келгиче үйгө кетип калалы!

– Мен бул жердемин! – деп акырын чыккан үн ылдыйтан угулду.

Эдил бет алдындагы дөндөн эки жагын алактай караган суурду көрдү.

– Алар учуп кетиштиби? – деди суур аңкыштап.

– Учуп кетишти, – деди чоң ата. – Башкалары учуп келиши мүмкүн, алардын базасы жакын эле жерде.

– Бул эмне деген жандыктар? – деп чал кейпинде кайра пайда болгон Сахр чочулай сурады. – Мен мындайды көрбөптүрмүн.

– Булар – адам колунан жаралган нерселер, – деп жооп берди чоң ата.

Эдил самолёттон корккон жиндин анчалык деле кудуреттүү эмес экендигин, демек аны жеңүүгө же алдап кетүүгө болоорун ойлоп койду.

Аңгыча Эмилдин уюлдук телефону шыңгырап калды. Эмил телефонун чөнтөгүнөн сууруп чыгып:

– Апа, бул жерде штурмовик самолёттор учуп жүрүшөт! Жок, биз корккон жокпуз, алар учуп кетишти. Биз карападагы жинди таап алдык! Калп айткан жокмун! Жин түтүндөн пайда болду! Ишенбесең чоң атамдан сура! – деп кыйкырды.

Сахр Эмилди шекшип карап калды.

– Бул бала ким менен сүйлөшүп жатат?

– Апасы менен. Муну пайдаланып каалаган кишин менен сүйлөшсөң болот, эгер ал жердин аркы бетинде болсо дагы, – деп жооп берди чоң ата.

Эмил телефонду чоң атасына сунду.

– Апам сүйлөшөм деп жатат.

Чоң ата трубканы көп көңүлдөнбөй колуна алды.

– Ольга, баары жайында, эчтеке жарган жокпуз, от да жаккан жокпуз! Балдар болсо менин жанымда. Бир таанышыбызга эле кезигип калдык. Үйгө келгенде айтып беребиз.

Эдил чоң атасынын колундагы телефонду жин кызыгып карап турганын көргөндөн кийин, чалды телефон менен толугураак тааныштырууну ойлоду. Ал чоң атасынан телефонду алып, жинди видеого тартып алды да, ага коюп берди. Сахр телефондун экранындагы өзүнүн сүрөтүн таң калуу менен карап турду.

– Мен Зайна аль-Асамдын укмуштуу күзгүсү жөнүндө укканым бар, – деди таң калган марид бир кезде. – Ал жиндерге кабар жеткизээрин, алыстагы аялдардын жүзүн көрсөтөөрүн, бузулган кыздардын жүзү тактарга толуп калаарын да билчүмүн. Бирок мындай шумдукту биринчи көрүшүм! Мобул менминби? Эх, карапада олтура берип карып кеткен турбаймынбы!

– Сүрөткө тартып алгандан кийин интернетке да чыкса болот, – деп Эдил телефонду мактап кирди. Ал жиндин

эмне кылаарын билбей, дабдаарып калганын сезди. – Ойносоң да же китеп окусаң да болот.

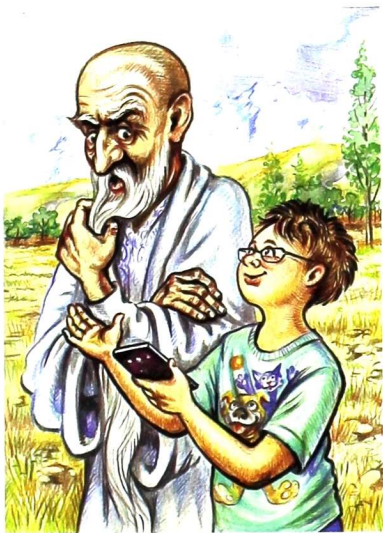
– Эдил, телефонду бери берчи! – деди Эмил. – Мен жинге оюндарды көрсөтүп берейин.

Экранга куралдуу роботтор чыкты да, алардын атышууларынын үнү угулду. Эмил кол салган душмандарды алеки заматта талкалап, туюк жолдор менен алдыга кете берди. Жин экрандан көзүн албай, кадимкидей эси ооп калды.

– Сүрөттөр аябагандай тез өзгөрүп турат экен, – деди ал телефондун экранын көрсөтүп. – Мен бул элестерди көргөнгө үлгүрбөй калып жатам, бул кыймылдардын мындай ылдамдыгына акылым да жеткен жок!

– Муну менен каалаган жерди көрүүгө болот, – деди чоң ата. Ал дагы мариддин алсыздыгын сезди. – Жерди эле эмес, айдын бетин же Марсты да изилдөөгө мүмкүн. Сиз адамдын космосто болгонун, Айда басып жүргөнүн билбесеңиз керек?

– Биз, жиндер, жерден учуп кете алган эмеспиз, анткени жогору жакта аба болбойт, – деп узун каштарын ачуулуу кыймылдатып, марид жиндене кыйкырды. – Аба жер үстүндө жашагандардын баарына жан киргизет.

Ай деген – жансыз. Анан кантип эле жек көрүндү адам караңгылыктын жансыз мейкиндиктери аркылуу ал жакка жетип барып калды? Мындайга жада калса сыйкырдын да күчү жетпейт эмеспи.

– Кайдагы сыйкыр?! – деп Эдил сөзгө аралашты. – Адамдын космоско ракета менен учуп бараарын ага түшүндүрчү, Эмил. Анын да, самолёттун да реактивдүү моторлору болот, анын үстүнө аны абага канаттары көтөрүп чыгат!

– Мен телевизордон реактивдүү баштыктарды сынап жаткандарын көргөм. Алардын жардамы менен ким гана болбосун өзү каалаган жагына учуп кетсе болот, – деп кошумчалады Эдил. – Ийниңе асын да, учуп кете бер!

– Мен деле каалаган жагыма учуп кете алам! – деп таарына сүйлөдү жин. – Мен абанын башкаруучусумун! – деп мурдагысынан бошураак кыялда эскертти.

Эдил ага фантастикалык романдан Эмил окуп берген фотон кыймылдаткычы жөнүндө айтып берейин дегиче болбой улам жакындап келаткан ышкырык үн угулду да, токойдун ары жагынан вертолёт көрүндү. Ал алардын жанынан учуп өттү да, баягы самолёттор кеткен жакка бет алды.

– Ми-8, – деп жиберди чоң атасы.

– Вертолёт винттин жардамы аркылуу өйдө көтөрүлөт, – деп түшүндүрдү Эмил жинге.

Жин башын капалуу чайкады:

– Алар чын эле сыйкырсыз жүрүшөбү?

– Бизде бардыгы тең эле сыйкырсыз иштешет. Мисалы, мобул темир издегичте электр тогу жүрүп турат, – деди Эмил чоң атасынын приборун көрсөтүп. – Электр тогу магнит талаасын пайда кылат. Анын жардамы менен жер астында жаткан кандай гана темир буюм болбосун таап алууга болот.

– Аэропортто чемодандарды текшергенде ичиндегисинин баарын көрүп турушат, – деди Эдил да. – Биз самолёт менен учканыбызда...

Жин алардын кимисин угаарын билбей, эси оогонсуп калды.

– Доктурда адамдарды рентгенге тартышат. Алардын ичинин баары бүт көрүнүп турат: кабыргалары, өпкөсү, жада калса тиштери! – деп Эдил тынч албады.

– Адамдар жаныбарларга айланганды билишеби? – деп үнүн акырын чыгарды жин.

– Азырынча адамдар жаныбарларга айлана алышпайт, – деп жооп берди Эмил. – Бирок ген инженерлери бул маселени чечүү аракетинде. Чымынды пилге айлантуу оной эле иш, алардын гендерин гана алмаштыруу керек.

– Буларды жаагыңарды басып тургула дечи, адам! – деп жалбарды Сахр чоң атага кайрылып. – Бул балдардын айтканына ишенсе болобу!

– Урматтуу марид, – деп акырын сүйлөдү чоң ата. – Жер үстүндө болуп жаткандар туурасында өзүңүз деле билсеңиз болот. Каалаган учурда каалаган жериңизге жетип бара аласыз да. Бирок, ал сизге канчалык канааттануу сезимин пайда кылаарын билбейм, тескерисинче, дүйнө жинди болуп жатканына өзүңүз ишенесиз. Адамзат кандай күчтүү куралга ээ экенин билесизби? Аны менен биздин планетаны оной эле жок кылып коюуга болот. Адамдардын куралжарак менен ойногону эс-акылы жок балдардын оюнуна окшошуп кетет!

Чоң ата сүйлөп бүткүчө эле жин каяккадыр жок болуп кетти.

– Ал каякка кетти? – деп Эдил таң кала сурады.

– Дүйнөнү аралап учуп кетти, – деди Эмил. – Ал деген жин да, абанын башкаруучусу да.

– Биз аны күтпөйбүзбү? – деп тынчсыздана сурады Эдил. – Жин келгичекти үйгө кетип калбайлыбы.

– Чын эле, чоң ата, бияктан кетип калалычы, – деп Эмил да бир жагынан чыкты. – Жинден жашынып калалы. Ал мага жакпай турат!

– Жин бизди каалаган жерден таап алат, – деди чоң ата. – Качкандан жакшыраак бир нерсе ойлоп табуу керек.

– Сен аны карападан чыгарып куткарып калдың да! – деди Эмил. – Ал сенин үч каалоонду аткармак болчу. Жомокто ушинтип жазылган да! Эми өлтүрбөй калышын каала.

– Жакшы болот, каалоо жөнүндө ага айтып коюш керек, – деп макул болду чоң ата.

– А сен аны чычканга айлан де, – деди Эдил. – Биз аны мышыкка көрсөтүп коёбуз, анан мышык жинди жеп салат!

– Жакшы сунуш, – деди чоң ата. – Бирок биринчиден, биздин мышыгыбыз жок. Жинди биз жей да албайбыз. Экинчиден, маридди жеп алган мышыктын эмне болоорун да билбейбиз. Анын келээрин күтүп туралычы. Мен да бирдемени ойлоп атам.

Чын эле жинди көпкө күтүшкөн жок. Бирдемеге тынчсызданып алган Сахр эмнегедир капалуу келди.

– Кайда барып келе калдыңыз, урматтуу марид? – деди чоң ата.

– Бейиштин жери Ханаанга барып келдим, – деди каргылданган үн менен Сахр. – Аякта эмне болуп жатканына түшүнбөдүм! Чакчелекей, чаң-будуң! Кыйрап жаткан шаарлар! Өрткө чулганган Ливан менен Израиль! Жер жүзүнүн баарында ушундайбы?!

– Азыр жер жүзүнүн баарында ушундай, – деп баш ийкеди чоң ата.

– Силердин жинди болгон дүйнөңөрдөн тезирээк качып

жоголуш керек экен! Буга чейин карапанын ичинде тынч гана жаттым эле! – деп колдорун көккө жайып, сакалын силкилдете бакырды чал.

Чоң ата Сахрга «качкың келсе мына дегенсип» байыркы карапаны көрсөттү.

– Мен чоң эле кишинин ушул кичинекей карапага кантип батканына таң калып турам... – деп сөзүн шашпай баштады чоң ата.

Эдил балыкчы жөнүндөгү мультфильмдеги ушул сөздөргө жин алданып калганын эсине түшүрдү да, марида үмүттүү карап калды.

– Сен менин тырмактай суурга айланып калганымды өз көзүң менен көрбөдүңбү! – деди таң кала Сахр. – Мен жаныбарлардын баарына, жада калса кумурскага да айлана алам! Анын эмнесине таң калгандайсың!

Чоң ата көңүлү сууган кыязда үшкүрүнүп койду, бирок ага Эмил жардамга келди.

– Сиз чоң атамдын үч каалоосун аткарышыңыз керек болчу, канткен күндө да ал сизди карападан чыгарып албадыбы! – деп кыйкырды.

Сахр Эмилди таң кала карап калды:

– Баары бир өлтүрө турган болгон соң, анын каалоосун аткарып эмне кылам? Менин андай марттыгымдан кандай пайда?!

– Жо-жок, урматтуу Сахр! – деп жиберди чоң ата. – Пайда болгондо да кандай пайда дейсиз! Бактылуу болуп өлөмбү же бактысыз кетемби, канткен менен экөөнүн ортосунда чоң айырма бар да! Ыраазычылык үчүн да менин акыркы суранычымды аткарышыңыз керек!

– Макул, – деп баарын таң калтырып марида макул болду, – анда мейли адам, мен сенин каалоолорунду аткарайын. Бирок жан соогалачуу болбо, баары бир өлөсүң!

Чоң ата бир саам ойлоно калды да, анан жинден:

– Урматтуу Сахр, адамзатты эсине келтирип, согуштарды токтото аласызбы, – деп сурады.

Марид колдорун жайып:

– Жок, бул менин колуман келбейт, пендем. Бул сен сураганды жада калса улуу Сулайман жез кумгандарга бекиткен жиндердин эң күчтүүлөрү да аткара алышпайт болчу. Мен – аба күчтөрүнүн башкаруучусумун. Мен аба менен сенин каалаган жериңе жеткире алам. Мен сен көрүүнү каалаган жаныбарыңын баарына айлана алам...

Чоң ата:

– Жиндердин адистигинин тар экенин билем, – деп кабатырлана башын ийкегиледи

– Албетте! Маселен, Сабнок колдорун бир жаңсап шаарларды, чептерди куруп коймок, Марбас болсо же оору козгоп, же айыктырып салмак, Агарес зилзала чакырмак... – деп Сахр бирден санап кирди.

– Жетишет, урматтуу марид, – деп чоң ата жинди токтотту. – А менин неберелеримди таланттуу кыла аласызбы?

Сахр уялгансып колдорун жайды да:

– Сен эки каалоонду айттың. Эми акыркысы калды, аны ойлонуп туруп анан айт. Менин колумдан келээр нерсени сура, – деди шашкалактап.

Чоң ата чыны менен эле ойлонуп калды. Эдил менен Эмил да ага кантип жардам берээрди ойлоп жатышты, өжөрлөнгөн жин аны өлтүрөм деген жаман оюнан кайра тартпачуудай болуп турбайбы.

Эдилдин оюна жинди бир заматта күлгө айланткан фантастикалык бластер келсе, бирде айлана-тегеректин баарын тыптыйпыл кылган чоң ракеталар келип атты. Эмил жиндин азыр эле жок болуп кетишин каалап турду.

Ошол маалда чоң атасы:

– Мен сизди кичине коё тура дегим келип жатат. Сиз мени элүү жылча өлтүрбөй тура аласызбы? Эгер макул десениз мен сизге бул идиштин капкагын берем. Сиз өзүңүздүн кумганыңызда каалаганча жашап, каалаган учуруңузда тышка чыгып жүрө бересиз. Ошентип экөөбүз бул мөөнөт аяктаганда гана жолугабыз, – деди.

Жин ойлонуп калды. Эдил жиндин жообун чоң атасы тынчсыздана күтүп жатканын байкады.

– Албетте, – деди көптө барып Сахр. – Бирок бул мезгилде кырсык болуп кетиши ыктымал, же айыкпас ооруга чалдыгышың мүмкүн, ошентип мен өз антымды аткара албай калам. Мындай болушу мүмкүн эмес!

Эдил жиндин сөздөрүн бир тууганынын колдорун мыкчий кармап угуп турду. Азыр эмне болоорун күткөн Эдилдин өңү корккондон купкуу болуп кеткенин көрдү. «Чоң атама кандай жардам берсек?» – деп Эдил шашкалак-

тап ойлонуп жатты. Анан эле бир маалда рюкзакта жаткан кубулткуч эсине келди. Аны жана эле эстебей эмнеге унутуп калды экен?

Эдил кубулткучту рюкзактан шаша-буша сууруп чыкты да, чоң атасынын колуна кармата салды. Чоң атасы аны тан кала карап койду да, анан кубулткучка көз жиберди. Эдил шаштысы кете чоң атасынын жеңинен тарткылады. Ошол маалда сөзүн аяктайын деп калган марид:

– Сен айта турганыңдын баарын айтып бүттүң окшойт, эми өлүмгө даярдана бер! – деди.

Чоң ата акыры небересинин оюн түшүнө койду да, түтүктү жинди көздөй карата берди. Жин эчтекени түшүнбөй эки жагын элендеп карай баштаары менен Эдил чоң атасы жиндин денесине киргенин билди.

– И-ии марид, дагы эле менин өлүмүмдү күтүп жатасызбы? – деп күлкү аралаш сурады абышка.

Эдил чыканагы менен инисин капталга түрттү:

– Эмил, чоң атам жинге айланды!

Эмил көп түшүнө бербей, көзүн абышкадан чоң атасына бурду.

– Бул колундан кантип келди? – деп кыйкырды чоң атанын кейпин кийген жин.

Ага чоң ата дароо эле жооп бере койгон жок. Абышка бирде буудан чыккан булутка окшоп жайылып, бирде бала сымак кичирейип-чоңоюп жатты. Эдил чоң атасы жиндин денесин башкарууга аракет жасап жатканын түшүнө койду. Чоң атасынын денине көчүп кирген жин эмне кылып жатты болду экен? Ал жакка көз жиберген Эдилдин жүрөгү түшүп калды. Ошол кезде жин колундагы кубулткучту ойго бата тиктеп турган. Эгер ал сыйкырдуу түтүктүн кандай иштээрин билип калса эле анда иштин бүткөнү деп ойлогон Эдил инисин:

– Эмил, кубулткуч! Сен менден ылдамырааксың! Бол! – деп шаштырып ийди.

Эмил эмне кылышты өзү деле түшүнүп турган. Ал ордунан атып туруп, жиндин колундагы кубулткучту жулуп алды да, андан ары чуркап жөнөдү. Жин качып бараткан Эмилди таң кала карап калды да, анан барып гана болуп жаткан окуяга түшүнө койду.

– Түтүктү келе, чычым десе! – деп кыйкырды жин Эмилдин артынан түшүп.

Бирок кууп жете албай, бат эле күшүлдөп чарчап калды.

– Менин денемди тезинен өзүмө бер, шордуум десе! – деп кыйкырды ал жерден үч метрдей бийиктикте каалгып турган чоң атага кайрылып. – Тез бол, кимге айтып жатам!

Чоң ата башкарган абышканын денеси алардын жанынан каалгып учуп өттү да, кайра чукул бурулуп, жиндин үстүнөн токой тарапты көздөй бет алды.

Эдил чоң атасынын көктө учканын таңдана карап турду. Ал жиндин күчсүз болуп калганын, эми коркунучтун жок экендигин билди, бирок ошентсе да андан алысыраак турууну чечти. Эмил да четтеп турган.

Жин колдору менен башын мыкчып, дөңчөгө олтурду да:

– Силерге мен женилип калдым! Мөөнөттү узартууга макулмун! Суранам, мени мурдагы кейпиме келтиргилечи! – деп ачуу кыйкырды.

Анын жанында абышканын кейпин кийген чоң ата пайда болду.

– Берген убадамды аткарам деп карган, – деп талап койдугу ал.

– Мариддин анты! Мен ал анттын ыйык экенин айтпадым беле! Мындан ары менсиз башыңдан бир тал чач да түшпөйт! Менсиз сага чаң да жукпайт...

– Айтканың мыкты экен! – деп чоң ата анын сөзүн

бөлдү. – Сапатсыз тамактар, экология, андан башкаларычы? Мөөнөт бүткүчө тирүү турушума кандай кепилдик бар?

– Касиети артык Сулайман пайгамбардын ысмын атап ант берем, мен баарын өз мойнума алам! Сен жей турган тамактардын баары менин көзөмөлүмдө болот, о, шордуулардын шордуусу!

– Анда болуптур! – деди да чоң ата-абышка, анан: – Кичине чыдай турчу, неберелеримди ойнотуп алайын, – деп кошумчалады.

Сахр «болуптур» дегенсип кол шилтеп койду, чоң ата неберелерин кучагына кысып, талаанын үстү менен учуп жөнөдү.

Неберелер чоң атасына-абышкага бек жармашып, тээ төмөндө зыпылдап өтүп жаткан жерди үрөйү уча карашып кетип баратышты.

– Кубулткучту сурабай туруп эмнеге алдың? – деп чоң ата Эдилден ачуулуу сурады. – Мен тийбе дебедим беле! Сен эмне айтканды укпайсың?

– Бирок анын пайдасы тийбедиби! – деп нааразы болду Эдил. – Мен кубулткучту көрөөрүм менен аны алуу керек экенин билгем!

– Ошентсе да өз билгениңди жасай берүүнүн кереги жок! – деп чоң ата акыл айтты да, минтип кошумчалады: – Албетте, силердин жардамыңарга чоң ырахмат, болбосо, мен бул жинди эмне кылаарымды билбей калгам. Эмил, азаматсың, марибден кубулткучту шарт жулуп алдың да, анан жеткирбей качып кеттиң!

– Чоң ата, сага мөөнөттү узартуунун кандай кереги бар эле? – деди Эдил бир аздан соң. – Жиндин сени өлтүрөм деген оюнан баш тарттырсаң деле болбойт беле.

Чоң ата жылмайып башын ийкегиледи:

– Албетте, болмок! Жарым кылымдан соң мен канчага чыгаарымды өзүң деле эсептеп көрсөн. Ошол мезгилге чейин мен жиндердин князынын көзөмөлүндө болом! Ойлогулачы, бул кимдин түшүнө кириптир дейсин!

Сон атанын
фантазия
өлкөсүндөгү
жоруктары

Ужмуштуну жумуртка

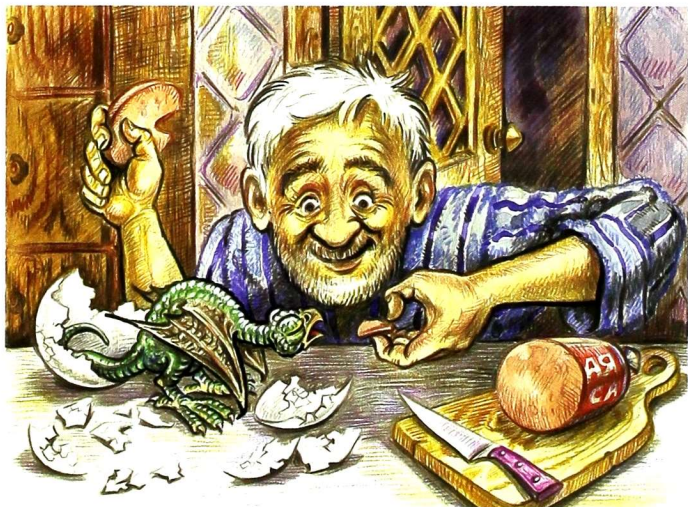
Бир жолу чоң ата бактын ичинен тоголок чоң жумуртка таап алды. Ал эмен дарагынын түбүндөгү чөптө жатыптыр. Чоң ата бакты канчалык карабасын, куштун уясын көрө албады. Жумуртканын кайдан келгенине таң калды. Же бакка бирөө таштап кеткенби? Бир топко чейин ушундай суроолорго башын катырды да, анан жумуртканы үйүнө алып келди.

Ал жумуртканы жыттап көрдү, ары-бери чайкады, акыры жумуртканын жаңы экенине көзү жетти. Ал тооктун жумурткасынан беш эседей чоң экен, чоң ата аны кууруп жемей болду. Жумуртканы табак үстүнө кармап, бычактын сырты менен акырын урду. Андан консерванын бош банкасын ургандай үн чыкты да, бычак куду темирге

тийгендей таасир калтырды. Чоң ата жумуртканы күчкө салып чекмей болду эле, анын колундагы бычак ыргып кете жаздап, жумуртка зыңылдаган үн чыгарып ийди. Чоң ата колундагы жумуртканы таң кала карап калды. Мындай укмуштуу жумуртка кайсы куштуку болду экен? Таңыркаган чоң ата аны үстөлдүн үстүнө койду да, балка алып келди. Балка менен акырын ургуласа, жумуртка кебелип да койгон жок. Ошондо чоң ата сынбаган немени балка менен күрс эттире уруп калды.

Чоң атага ашканада жылдыздар жымыңдап, өчүп-жанып жаткансып сезилди, анан эле көздөрү тумандап, башы ооруп кетти да, бирөө тоголото чапкансып, жерге кулап түштү.

Бир топтон кийин ооруган жерин ушалап отурган чоң ата чекесинин томуюп чыкканын сезди. Балка түшкөн оң

бутунун бармагы да чыдатпай ооруп кирди. Ал эки жагын карап, жанында жаткан жумуртканы көрдү да, ошондо гана эмне болгонун түшүндү. Көрсө, туура эмес тийген балкадан улам жумуртка ыргып келип чекесине тийген окшобойбу.

Чоң ата ордунан онтолоп турду да, жумуртканы колуна алып карады. Жумурткада бир да кетик жок, балканын изи да жок, бая мурдагысындай эле экен. Ал аны терезенин кырына акырын койду да, ойго бата тиктеп калды. Балким ал катуу металлдан жасалгандыр, бирок кандай максат менен? Үнүнө караганда көндөй өңдөнөт, а салмагына караганда чел кабыктуу сыяктуу сезилет. Балка менен чапканда да из калбаган бул кандай металл? Мунун ичинде бир нерсе бардай туюлат. Мындай бышык идиштин ичинде эмне бар болду экен?

Чоң ата жумуртканын сырын табууну кийинкиге калтыра турмай болду да, башка жумуштары менен алагды болуп калды. Ошентип ал чекесиндеги томуйган жерин сыйпалаганда эле эстебесе, сырдуу жумуртка жөнүндө унутуп койду.

Кечинде уктаарында чоң атанын эсине жумуртка келген да эмес. Чоң эне болсо неберелери менен Көлгө эс алууга кетишкен, ошентип үйдүн иштеринен чарчаган чоң ата башы жаздыкка тийери менен уктап калды.

Аны түн ортосунда бир тыкылдаткан дабыш ойготту. Ал башын ошол үн чыккан жакка буруп, тыншап калды. Ашкана жактан чыккансыган үн кайра угулду. Чоң ата төшөгүнөн чочулай турду да, халатын кийип, коридор менен ашкананы карай жыла басып жөнөдү. Эшикти акырын ачып, бөлмөгө баш бакты. Бөлмөнүн ичи бүлбүлдөгөн ак жарыкка толо экен. Жарыкты алиги жумуртка чыга-

рып жатыптыр! Баягы дабыш кайра угулду, үн чын эле ошол шумдуктуу жумурткадан чыгып жатыптыр. Анын ичинен бир нерсе тышка чыгалбай жаткандай. Чоң ата күйүп-өчкөн жумуртканы чочулай карап турду. Бул жөн эле жумуртка эмес, сыйкырдуу жумуртка окшойт деди ичинен. Адегенде кубулткуч, анан кумурадагы жин, эми минтип жарык чыгарып күйүп-өчкөн жумуртка! «Эмнегедир кийинки кезде укмуштарга көп кезикчүү болдум!» – деп ойлоду чоң ата корккон тейде.

Кайрадан дабыш чыгып, артынан чыйылдаган үн угулганда чоң атанын чачтары корккондон тигинен туруп калды. Бир кезде жумуртканын кабыгынан жараңка кетти да, анын кичинекей сыныгы четке ыргып кетти. Анан ал тешиктен догоо сымак иймейген тумшук көрүндү. Ошол замат жумурткадан чыккан жарык жалп өчүп, ашкананы караңгылык басты. Чоң ата жарыкты күйгүзүп, электрдин катуу жарыгынан көздөрүн жүлжүйтө калды. Догоодой ийилген тумшук жумуртканын жаракасынан дагы эле чыгып турду.

Чоң ата аны таңыркай карап калды. Жумуртканын ичиндеги тотукуштун өзү болуп жүрбөсүн? Бир маалда тумшук жок болуп кетти да, чоңойгон жаракадан балапандын башы көрүндү. Анын баш терисинин жүнү жок экен, төбөсүндө томпойгон шишикчелер чыгып турду, сары түстүү түктөрдүн ортосундагы көздөрү жабылуу болчу. Узун, илмейген ичке мойнунда араң илинип тургансыган башы ары-бери калчылдайт. Чоң тумшугу куштун башын төмөн ийип турду. Балапан оозун ачып, катуу чыйпылдап койду.

Чоң ата жумуртканын кабыктарын тазалап, балапандын сыртка чыгышына шарт түзүп берди. Балапандын денеси жашыл кабырчыктар менен капталып, куйругу кескелди-

риктикиндей экенин көрдү! Канаттары жарганаттын канаттарына окшоп кетти. Балапан башын ары-бери буруп, оозун ачып, тамак сурап жатты.

– Ой, сен ажыдаар эмессиңби!? – Чоң атанын оозуна башка сөз келген жок. – Бул не деген окуя? – деп башын чайкап, таң калды.

Жумурткадан чыккан балапан эч кайда кеткен жок. Ал калчылдаган буттарына туруунун аракетин кылып жатты.

– Ажыдаардын төрт буту болот, – деп өзүнчө сүйлөндү чоң ата шумдуктуу балапандан көзүн албай. – А сеники болсо экөө экен. Балким сен мутант болуп жүрбө?

Балапан токтобой чыйпылдай берди.

– Сага тамак бериш керек тура, – деди чоң ата. – Кызык, эмне жейт болду экен?

Чоң ата муздаткычтагы доктор колбасасынан кесип келип берди эле, ал дароо сугунуп жиберип, дагы сурады.

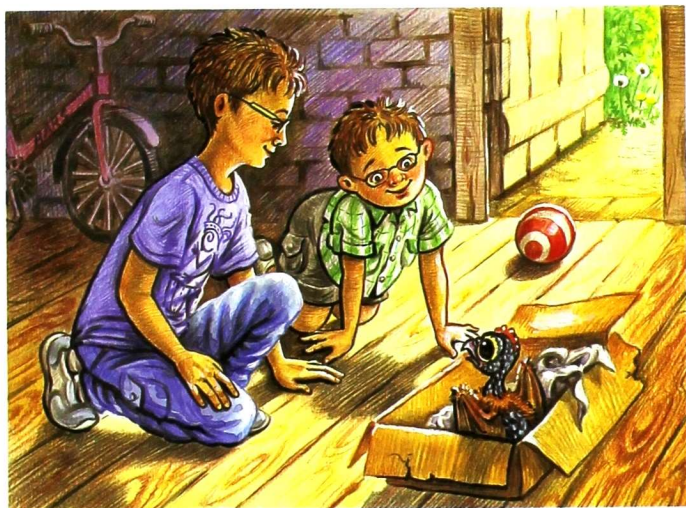
– Тамакка табитиң жакшы экен, – деди чоң ата бешинчи кесим колбаса берип жатып. – Демек, өлбөй турганың дайын болду.

Ал балапандын оозуна бир аз суу тамызды да, ойлонуп калды. Бул мутант чоңойгондо кандай болот? Мындан да орою суук болобу же жомоктогу өрдөктүн түрү суук балапаны сыяктуу кийин сулуу, келишимдүү болуп чыга келеби? Эми аны көрө жатаарбыз деп чечти чоң ата ичинен.

...Эч нерсеге окшобогон бул өзгөчө балапан бат эле чоңоюп, бат эле өсө баштады. Дандарды, жүгөрүнү жебей, чымын, чегиртке өңдүүлөрдү жечү болду. Чоң ата анын жырткыч куштардан экенин билейин деп эт берди эле, ал ою туура болуп чыкты. Балапан этти жанталашып жеп ийди. Алигиче ачыла элек көздөрүн кабагы жаап турганы менен чоңоюп калды, ошентип күн өткөн сайын

балапандын баягы тумшугу ийилген башы кудум эле баканын башына окшоп баратты. Денесин жапкан кабырчыктар акырындык менен кара түскө, жашыл жерлери кулпурган кара-көк түскө айланды. Жарганаттардыкына окшогон күрөң-боз жаргак канаттарынын далы муундарын саргыч тыбыт жүн басты. Ушундай эле тыбыт жүн мойнунда жал сыяктанып барып, анан жону менен көкүрөгүн жаап калды. Төбөсүндө таажы сыяктуу кичинекей чор пайда болду. Буттарында короздукуна окшогон тырмактары, анан текөөр өсүп чыкты. Чоң ата бул балапан көзгө канчалык комсоо көрүнүп турса да, баары бир аны түрү суук жаныбар дей алмак эмес.

Көк чөптөгү салгыдам

Неберелери Көлдөн келип, үй ичине балдардын күлкүсүнөн, оюунан кадимкидей эле жан кирип калды. Балдар чоң атасынын жанын коюшпай, түркүн-түмөн суроолорду беришет. Кантсе да алардын күчкө толуп, жакшы эс алып келгендери көрүнүп турат.

– Чоң ата, ажыдаарынды көрсөтчү! – дешти үйгө кире элек жатышып.

Анан үчөө ээрчишип алып, балапан турган сарайга жөнөштү. Эшикти ачып-ачпай чоң ата ордунда катып калды. Аны мутант-балапан чоң кара көздөрү менен тикчийип карап туруптур. Тегерегин сары түстөгү тыбыт баскан көздөрү куду эле берметтин өзү. Мындай сырдуу көз караш тим эле карап турган кишини арбап салчудай.

Чоң ата Эдилдин сөздөрүнөн кийин гана өзүнө келди:

– Ажыдаарың ушубу, чоң ата?! Мунуң ажыдаар эмес эле, канат-куйруктары жулунган короз го!

– Канат-куйруктары жулунган кара көз айнекчен короз, – деп кошумчалап койду Эмил.

Чоң ата неберелерине үн дебей барып, балапанды колуна алды. Балапандын чоңдугу мышыктай болуп калган. Чоң ата балдарга бурулганда алар «канат-куйруктары жулунган короздун» шумдуктай куйругун көрүштү.

– Чоң ата, куйругу кескелдириктикиндей экен! – деп кыйкырып жиберди Эдил.

– Же жыландыкындай, – деп кошумчалады Эмил.

– Бул чын эле мутант экен! – деп быдылдады Эдил. – Балким мунун өзгөчө бир жөндөмдүүлүктөрү болуп жүрбөсүн. Мисалы, ал биздин ойлорубузду окуй алган телепаттыр?

– А балким динозаврдыр? – деп болжолдоду Эмил. – Бутундагы кабырчактары крокодилдикиндей болуп турбайбы. Тираннозавр сыяктуу эки буту менен басат экен. Канаттуулар динозаврлардан чыгышканбы? Балким канаттуунун балапанынын ордуна кичинекей динозаврча чыккандыр.

– Андай болбойт, – деп кесе сүйлөдү чоң ата. – Жүргүлө, андан көрө тышка алып чыгып келели.

Чоң ата балапанды көк чөпкө коё берди эле ал ичке узун мойнун созуп, айланасына көз сала баштады. Чөптөн көрүнбөгөн куйругун көрбөгөн киши алыстан аны кичинекей корозго окшоштурмак. Бирок томпойгон чоң көздөрү анын короз эмес экенин айтып турду.

Балапан чөптөгү чегирткени көрө салды да, шапа-шуп кармап алды. Аны жеген соң, тегерек-четти кызыга карап,

эки аяктап турду да, жан-жактарын жакшылап билмекке басып жөнөдү.

Чоң ата неберелери менен бул укмуштай жандыктан көз албай карап турушуп, мында дагы бир жандыктын пайда болгонун билбей калышты. Ал Чаки аттуу кара мышык болучу. Мышык да аңчылыкты жакшы көрө турган.

Чаки көк чөптүн жанындагыларды алыстан эле көрдү. Ал балапанды карай жер менен жер болуп, сойлоп жөнөдү. Кез-кезде гана аңдып бараткан курмандыгын карап койгону болбосо, ал шашкан жок. Ал бир секирик менен өзүнүн курч тиштерин, тырмактарын батыра турган учурду күтүп баратты. Эчтеке оюнда жок балапан бейкапар курт-кумурскаларды терип жеп жүрдү.

Бадалдар менен бийик өскөн чөпкө жашынган Чакини чоң ата неберелери менен байкаган жок, ошентип мышык өз аңдыганына жакындап келди да, алеки заматта пружина өңдүү жыйрылып келип, балапанга секирип калды.

– Чаки! – деп бир мезгилде кыйкырышып, чоң ата менен неберелери мутантка жардамга чуркап калышты.

Алар балапанды өлдү гө деп ойлошкон, бирок күтүлбөгөн окуядан улам турган орундарында катып калышты.

Катуу ышкырган балапан, артты карай секирип кетти. Анан жаргак канаттары жайылып, тумшугунан кандайдыр бир кайнаган суюктук атылып чыкты. Ал тамган жердин чөптөрү заматта саргайып, балапандын башы түтүнгө окшогон буудан көрүнбөй калды. Анын оозунан жалын чыгып жаткандай сезилди. Жүрөгү түшүп коркуп калган мышык мындай душманынан буту жерге тийбей качып жөнөдү. Ал турсун чоң ата менен неберелери да эмне кыларды билбей калышты. – Балдар балапанга жакын

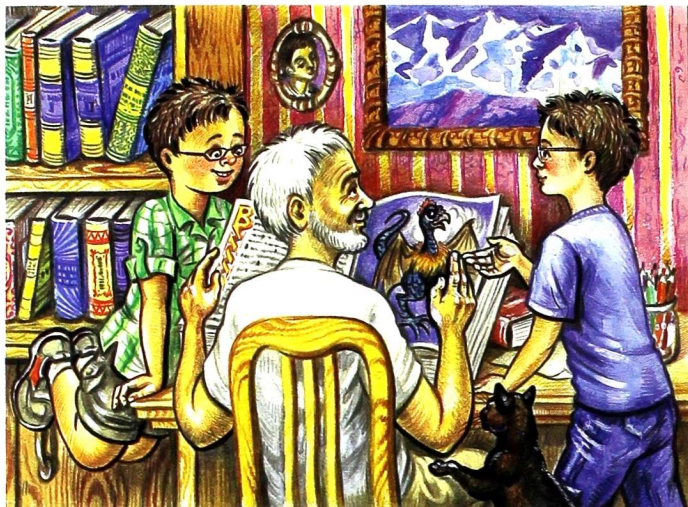

барбагыла! – деп эскертти чоң ата, неберелеринин оюна да келбеген нерсени айтып. Алар эчтеке болбогондой кайрадан курт-кумурскаларды жеп жүргөн балапанды таң кала да, жүрөктөрү түшө да карап турушту. Саргайып калган чөптөр гана азыр эле болгон окуянын чындык экенин айтып турду.

Чоң ата кичине ойлонуп турду да, анан барып балапанды колуна алды.

– Коркпогула, ал мени жытыман билет, – деп түшүндүрдү неберелерине. – Мен багып чонойтподумбу. Анын үстүнө мени антташкан жиндин коргоорун да унутпагыла. Эгер мен коркунучта болсом жин дароо жетип келмек. Ушул жерде күтүп тургула, мен балапанды сарайга алып барып келейин.

Шумдуктуу окуялар

Үйгө келгенде балдар сүрөт тарта турган кишилерчесинен колдоруна кагаз, калемдерди алышты да, чоң атасы менен өзүнчө бир бөлмөгө кирип кетишти. Чоң энеси шек албасын дешип кезек-кезеги менен бакылдап коюшат да, жумурткадан чыккан шумдуктуу жандык жөнүндө чоң атасынын жанын койбой сурап киришти.

– Чоң ата, анын оозунан кадимкидей эле жалын чыктыбы? – деп акырын сурады көздөрүн алайткан Эдил.

– Жок, ал жалын эмес, кандайдыр бир суюктук болсо керек, – деди чоң атасы.

– А мен анын оозунан түтүн чыгып жатканын көрбөдүмбү! – деп небереси моюн берген жок.

– Түтүн эмес, буу. Кейпи кайнап турган суюктук болсо керек.

– Анда эмне балапандын өзү күйүп калган жок? – деп таң калды Эмил.

– Билесиңерби, балдар, душманын кайнаган суюктук менен аткылаган бомбучу-коңуздар болот. Ал суюктук коңуздун денесиндеги атайын камерада жүз градуска чейин ысыйт да, чоң басымдын күчү менен курсагынын аягындагы ары-бери кыймылдап туруучу түтүктөн атылып турат. Бомбучу-коңуз ошол түтүгү менен душманын мээлеп, аткылап турат.

– Канча жолу ата алат? – деп кызыкты Эмил.

– Калп айтпасам, бир жолкусунда отузга чейин ата алат. Кейпи, биздин балапанда да ошол сыяктуу касиет болсо керек.

– Ал бизге атпайбы? – деп чочулады Эдил.

– Эгер биз аны багып үйрөтсөк, бизге тийбейт. Туурабы, чоң ата, – деди Эмил.

– Туура. Менимче, балапан бизге тийбейт, – деп чоң ата небересине кошулду. – Ал коркунучтуу учурда гана ок чыгарат, а биз болсо анын досторубуз. Биз ага жамандык кылбайбыз да.

– Албетте, жамандык кылбайбыз. Ага ат коюу керек, – дешти неберелер.

Чоң ата унчукпастан ордуна турду да, китеп салынган шкапка бет алды.

– Ушундай жандыктын сүрөтүн бир жерден көргөндөй болуп турам, – деди чоң ата текчеден керектүү китебин издеп жатып.

Анан килтейген бир чоң китепти сууруп чыкты да, неберелерине бурулду. Бул мификалык айбанаттар жөнүндөгү «Бестиарий» деген энциклопедия болчу. Чоң ата китепти барактап жатып, жанатан бери өзү издеген сүрөтүн таап чыкты.

– Мынакей, биздин балапаныбызды карагылачы!

Балдар ак-кара түстө тартылган сүрөттү баса калып карап жатышты.

– Эдил, карасаң, мунун да куйругу жыландыкындай экен! – деп кыйкырган Эмил сүрөттүн жазуусун окуду: – «Василиск». Чоң ата, ал чын эле барбы?

Эдил да чоң атасын суроолуу карап калды.

– Ушуга чейин буларды мен жомокто эле болсо керек дечүүмүн, – деди сүрөттү карап жаткан чоң ата. – Анан силердин кубулткучуңар менен жинден кийин мен эми василиске деле ишенип калдым!

– «Учу-кыйырсыз чөлдөрдүн падышасы жана уулантпай эле өлтүрүүчү, – деп окуп кирди чоң ата китепти. – Кара короздун жумурткасынан чыгат... Василиск тийип койсо эле өлтүрөт, бир карап ташка айлантат, анын чыгарган демине көктө учуп бараткан куштар да туруштук бере ал-

байт». – Китептен көзүн алып, чоң ата түшүндүрүп кирди: – Мунун баары, албетте, апырткандык. Жомоктор менен мифтерде мындан да шумдуктар айтылат. Бирок биздин василискибиздин бар экени жалганбы!

– Биз василискини Гарри Поттердин киносуна көргөнбүз, – деп эстей койду Эмил. – Бирок ал биздикиндей эмес болучу.

– Андагы василиск – ажыдаар баштуу чоң жылан эле, – деп Эдил инисинин сөзүн бөлдү. – Ал дагы кишилерди бир карап эле өлтүрүп салган. Аны Гарри Поттер сыйкырдуу кылычы менен жок кылган!

– Балапан бизди карап эле жатпайбы! – деди чоң ата китебин жаап жатып. – Жомоктордо чындыкка караганда апыртуу көп болот. Ошентсе да биздин василискинин сыйкыры бардай, анын көз карашы эсинди оодарып салат экен. Келгиле аны Вася деп атап коёлу. Ага көп эле жакындай бербегиле, «сактансаң сактайм деген»!

Неберелер баш ийкешип, макул болушту.

– Биз Васяны тышка сени менен чогуу чыгарып турабыз, – дешти экөө тең, – ал бизге да үйүр алсын.

Чоң ата унчуккан жок, бирок ичинен балдарды василиске көп эле жакындата берүүнүн кереги жок экендигин ойлоду.

А Вася болсо өзүн адептүү алып жүрдү, чоң атанын артынан калбай ээрчип алат, акыры чоң ата балапан менен ойноого балдарга уруксат берди. Баарынан кызыгы – Вася балдар ыргыткан теннистин тобун алып келгенди бат эле үйрөнүп алды, бул оюн ага да жагып калды окшойт. Балдар тажабаганда, ал топтун артынан канча болсо да чуркай бермек.

Бир күнү Чаки ойноп аткандарга алыстан байкоо салып, карап турду. Ал баягы катуу кармаштан кийин балапандан чочулап калган, азыр ага жакындап даап бара алган жок.

Карагаттын көлөкөсүндөгү Чаки, сейилдеп жүргөн василискиден көз албай тиктеп турду. Чоң ата ошол кармаш мышыктын эсинен чыкпай калды го деп ойлогон, бирок жаңылышкан экен.

Ошондон көп деле өтпөй чоң ата бак жактан чыгып жаткан катуу үндөрдү угуп калды. Ал үйдөн чуркап чыгып, Васянын канаттары менен жерди чапкылап жатканын, анын үстүндөгү мойнунан мыкчып олтурган Чакини көрдү. Чоң ата мышыктын байкатпай келип, балапандын артынан кол салганын, балапан болсо өзүнүн «ок атуучу» куралын пайдалана албай калганын түшүндү. Чоң атанын катуу кыйкырганынан улам мышык өз курмандыгын таштай салып, качып жөнөдү.

Чоң ата василискини колуна ала коюп, дыкаттык менен карап чыкты. Көздөрү жумулуу балапан араң эле дем алып жатты, чоң ата Чаки анын мойнун сындырып салганбы деп чочулады. Бир канатынын салбырап калганына караганда мышык тырмактары курч буту менен сындырып салган окшойт. Балапандын денесинде жараттын изи жок болуп чыкты, мышыктын тишинен аны денесиндеги кабырчыктар коргоп калган көрүнөт.

Чоң ата аны үйгө алып келип, сынган канатын жакшылап таңды. Бул мезгилде Вася да эсине келип, көзүн ачып калды. Василиск ага ыраазы болуп карап тургандай сезилди. Ошентсе да анын кара көздөрүнөн бирдемени түшүнүү кыйын эле.

Ошондон тарта Вася чоң атанын жанынан такыр эле чыкпай калды. Кичине бирдеме болоору менен жардам күтүп, ага жетип барат. Түнүчүндө Васяны коопсуздук үчүн тордун ичине киргизе турган болуп калышты.

Бир жолу чоң ата бетин жумшак сылаган бир нерседен улам ойгонуп кетти. Ага кудум эле жибектен жасалган

чачы менен сыйпалап жаткандай сезилди. Чоң ата жарыкты күйгүзүп, жанында өзүнөн көз албай тиктеп олтурган василискини көрдү.

– Вася, тордон кантип чыгып кеттиң? Эшиги ичинен ачылбайт да, – деп таң калды чоң ата.

Василиск канаттарын каккылап, жерге секирип түштү да, мени менен жүр дегендей кылып, чоң атаны күтүп калды. Чоң ата кийинип, өзүнүн шумдуктуу балапанын ээрчип жөнөдү. Ал белгисиз бир жакты карай ээрчитип бараткан василискини таң кала карады.

Вася тепкичтен тепкичке жеңил гана секирип түшүп, эшикке бет алды. Чоң ата эшикти ачып, экөө короого чыгышты.

Короонун ичи айдын жарыгына күмүштөнүп, сүттөй аппак болуп туруптур. Бактар да, отургучтар да, таманташ жолдор да тим эле күндүзгүдөй даана көрүнөт. «Ай толгон тура» деп ойлогон чоң ата, көктү карап койду. Айдын тунарған ачык жарыгынан чоң жылдыздар менен планеталар гана көрүнүп турду.

Сарайдын кире беришиндеги карарган чуңкурчаны көздөй беттеген василиск, чоң атаны күтүп, эшиктин алдында туруп калды.

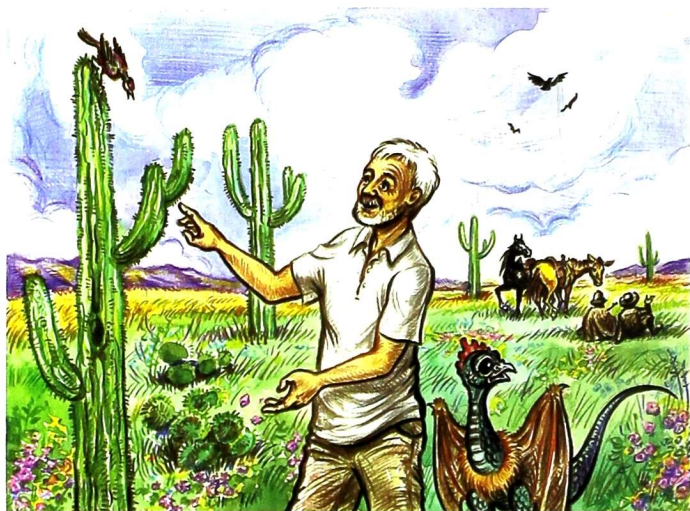
Сарайдын ичи көзгө сайса көрүнгүс эле. Василиск сарайдын ортосуна барып токтоду.

– Мага жакын келип, жаныма тур, – деди ал.

Түшкө кирбей турган мындай учурда василискинин сүйлөй ала тургандыгына таңданып деле кереги жок болучу.

Чоң ата Васяга чукулдап келди.

– Көзүңдү жум да, кечээ уктаарыңда эмне окуганыңды көз алдына келтир, – деп буйрук берди ал.

Укмуштүү кездешүү

Чоң ата көзүн ачып, баш-аягы жок керилип жаткан америкалыктардын прериясын көрдү. Чөлдүү элеске көздүн жоосун алган кактустар менен алыскы дөбөлөрдүн чокулары жан киргизип турду. Өзүнчө бөлүнгөн жашыл талаада токулган эки ат оттоп турат, анын бирин ал дароо эле тааный койду. Төөнүкүндөй узун буттуу, шалпайган узун кулактуу, куду эле эшектикиндей башы чоң сарала ат Карл Майдын «Виннету» романынын каармандарынын бири мергенчи Сан-Иэрдинын бээси Тони гана болушу мүмкүн. Экинчиси болсо карагер айгыр экен. Ал карган мергенчинин досу Шаттерхенддики болушу ыктымал.

Чоң ата бирөөлөрдүн танданган үндөрүн угуп, артына бурулду.

Чөптө эки киши олтуруптур. Бирөө жапалдаш бойлуу арык абышка. Кийгени жээксиз эски шляпа, көзгө дароо эле кулактарынын ордундагы тырыктары илинет. Ийinine салып койгон узун жабуунун алдынан бут кийимдин ордуна кийген тери байпакчан арык буттары чыгып турат. Чоң ата «Сан-Иэр» деп таң кала ойлоп койду да, экинчи кишини карады. Ал жаш болучу, далылуу, кыска мурутчан. Башындагысы канчадан бери кийилген ковбойлордун шляпасы, үстүндө мергенчилердин көп кийгенден улам кырылып калган кийими. Чоң ата «Олд Шаттерхенд!» деп биле койду. Экөөнүн тең алдында мылтыктары жатат.

– Сэр, кайдан чыга калдыңыз, шайтан алгырдыкы?! – деди абышка. – Дасыккан эки мергенчи түгүл, менин бээм Тони да сизди байкабай калыптыр! А жаныңыздагы эмне деген шумдуктуу жандык?

Чоң ата адегенде өзүндөй болуп кайдан-жайдан пайда боло калган романдын каармандарын оозун ачып карап турду. Акырында ал эмне болсо да чындыкты айтып берүүнү туура тапты.

– Урматтуу Сан-Иэр жана Олд Шаттерхенд! Силер прериянын атактуу мергенчилерисинер, – деп баштады сөзүн чоң ата, акырындык менен романдын каармандары кандай сүйлөшөөрүн эсине түшүрүп. – Силер туурасында Жапайы Батыштагылардын баары тең уламыштарды эле жаратпай, романдарды да жазып жатышат...

– Кечиресиз, сэр, бирок мен сизди биринчи ирет көрүп жатам, – деп Сан-Иэр сөзүн бөлдү. – Сиз тааныша элегибизде эле биздин аттарыбызды атап жатасыз! Туурабы, Чарли? – деп сурады ал Шаттерхендден.

– Сэм, сөзүн аяктаганга конокко мүмкүнчүлүк берчи, – деди Шаттерхенд. – Биз жөнүндө кайдан билээрин ал өзү айтып берсин.

– Эмесе мындай, сиз экөөңүздөр тең Карл Майдын «Виннету» аттуу романынын каарманысыздар. Мен кечээ эле романды кайра окуп чыктым, силерге кошулуп, команчилердин отрядынын артынан саякаттап келдим.

Мергенчилер бири бирин карап калышты.

– Сиз бизди андып жүрдүңүзбү?! – деп Сан-Иэр кызуулана сурады. – Моргандардын шайкасынын тыңчысы эмессизби?

– Жок! – деп шашып калды чоң ата, мергенчи тизесинде жаткан мылтыгын ала койгонун көрөөр менен. – Силер мага ишенбесеңер деле мейли, бирок мен силер жөнүндө баарын билем! Андан ары эмне болгонун да айтып берем. Карл, – деп ал колдоо күтүп, Шаттерхендге кайрылды, – сиздин тизеңизде мистер Генринин жыйырма беш октуу штурпери жатат. Сэм Хопкинс менен Олд Дэт силердин

досторунар, бул тизмени мен көпкө чейин атап бере алам. Мунун баарын китептен билээриме ишенгиле.

– Мен буга ишенем, – деп Шаттерхенд чоң атанын көңүлүн көтөрүп койду. – Мен деле китептерден көптү окугам.

– Урматтуу Шаттерхенд, силер жактырбасаңар да айтып коюшум керек, чынында Сан-Иэр экөөңөр болгон да эмессиңер. Бул Карл Май деген жазуучунун оюнан чыгарылган нерсе, – деген чоң ата сөзүнүн ишенчиликсиз болуп жатканын сезе коюп, шашыла кошумчалады: – Силерди жазуучу ойлоп тапканы менен силер анын китебинин окурмандары үчүн барып турган чындыксыңар!

– Демек мен жок экемин да, сэр? – деп Сан-Иэр какшык менен сурады. – А менин азыр сиздин курсагыңызды тешип өтчү огум да ойдон чыгарылганбы?

Чоң ата василискини жалдырап карап калды. Балапан алардын маегинин учурунда унчукпай жанында турган.

– Вася, сен бирдеме дечи! – деп суранды чоң ата.

– Жентльмендер, – деп кайрылды василиск мергенчилерге. – Бул кишинин айтып жаткандарынын баары чын экендигине кепилдик берем.

Сан-Иэр менен Шаттерхенд аны таң калып карап калышты.

– Чарли, короздордун сүйлөшкөнүн уктуң беле? – деп сурады Сан-Иэр жолдошунан.

– Мен мындан да шумдуктарды көргөм, Сэм, – деп жооп берди Шаттерхенд. – Куурчакчылар өлгөн марионеткалардын ордуна ооздорун ачпай сүйлөшөт. Ал эринди кыбыратпай сүйлөө деп аталат.

Ошол маалда Вася оозунан буу чыгарып ийди эле тегеректеги чөптөрдүн баары саргайып калды. Эки мергенчи

тең орундарынан атып туруп, чоң ата менен Васяны карай мылтыктарын сунуп калышты.

– Жентльмендер, мен короз эмесмин! – деп василиск көтөрүлө сүйлөдү. – Мен силер сыяктуу эле адам баласынын кыялынан жаралган жанмын.

– Бул – василиск, – деп тааныштырды чоң ата жолдошун. – Силер байыркы уламыштарды окуган жок белеңер? Аякта бул жомоктогу каармандар туурасында да айтылат. Баса, мылтыгыңарды ылдый түшүргүлөчү, биздин силерге дегеле жаман оюбуз жок. Мага ишенбей турасыңарбы?

– Сиздин оюңузду түшүндүм, – деди Шаттерхенд. – Мен өзүм жазуучумун, фантазия дегендин эмне экенин да билем. Бирок мени да бирөөнүн фантазиясы дегениңер чындыкка таптакыр коошпой калды, сэр!

– Сэр, сиз өзүңүздүн василискиңиз менен көчүп жүрмө циркте ойносонуз болмок экен, – деп Сан-Иэр үн чыгарды. – Аябагандай көп акча тапмаксыңар!

Чоң ата ага нааразылана жооп берди:

– Баса, силердин кантип кулактарыңардан ажыраганыңарды, мылтыгыңардын кундагындагы белгилердин эмне экенин да билем. Дагы эки белги жетишпей турат, чынбы? – деп сурады чоң ата Сан-Иэр өч ала турган ата-бала бандит Моргандарды эске алып.

Карган мергенчи таң кала жолдошун карап койду. Ал болсо укканын ичинен бышырып жатты.

– Тилекке каршы, сэр, – деди Шаттерхенд, – силер менен сүйлөшкөнгө убактыбыз жок. Балким, кийинки жолукканда бул жөнүндө кененирээк сүйлөшөөрбүз.

– Чын эле, биз жолго чыгышыбыз керек, – деп аны коштоп кетти Сан-Иэр. – Апачилердин даңктуу жолбашчысы Виннету команчилерге туткунга түшүп калган, биз

ага жардамга барбасак болбойт. Команчилер анын согончогу отко кактасак дегенде эки көздөрү төрт.

– Сиз жалгыз саякаттап жүргөндөн коркпойсузбу, сэр? – деп сурады Шаттерхенд карагер атынын тизгинин колуна алып. – Тегеректин баары бандиттер менен индейлерге толтура, ажал ушул эле жерлерде айланып жүрөт.

– Алар жомокто гана болушат да! – деп шылдындай сүйлөдү Сан-Иэр. – Сизге окшогон жинди гана ушуларды ойлоп тапмак, сэр!

Мергендер аттарына ыргып минип, колдорун булгалап коштошту да, жолго чыгышты.

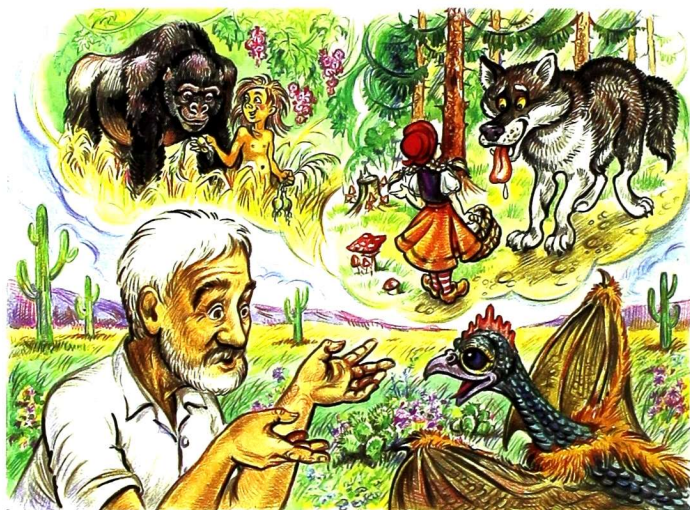
Чоң ата эси оой василискини карады:

– Вася, сен мени биякка эмне ээрчитип келдиң?

– Биздин өлкөнүн бар экенине сени ишенсин дедим, – деп түшүндүрдү да василиск, минтип кошумчалады: – Эгер мен адам баласынын кыял-чабыты менен пайда болгон адабий чыгармалардын, мифтердин жана жомоктордун каармандары Фантазия өлкөсүндө жыргап-куунап эле жашап жатышат десем сен ишенмек эмессин.

– Мен азыр деле ошол жерде турганыма ишенбей турам!

Фантазия дүйнөсү

Чоң ата эки жакты кызыга карап турду. Эки атчандын карааны прериянын чексиз көгөргөн деңизинде кичинекей эле бүлбүлдөп көрүнгөн чекитке айланып калышты. Жакын эле жердеги кактуска кичинекей чымчык конду да, майда тикендүү ачык-саргыч жемишти чукулап жеп кирди. Чоң ата опунциянын мөмөлөрүн жесе боло турганын эстеди. Алардын таттуу ширеси даамдуу келип, чарчап-чаалыккан жолоочуга жакшы тамак болуп берет. Мелүүн жел бетти аймалап, гүлдөгөн чөптөрдүн жыты аңкып турду. Баары турмуштагыдай эле, муну ойдон чыгарылган дүйнө деп кантип айта аласың.

Чоң ата василискини кайра карады да, шектүү сурады:

– Вася, бул түш эмеспи? Балким ойгонуш үчүн өзүмдү өзүм чымчып көрөөрмүн?

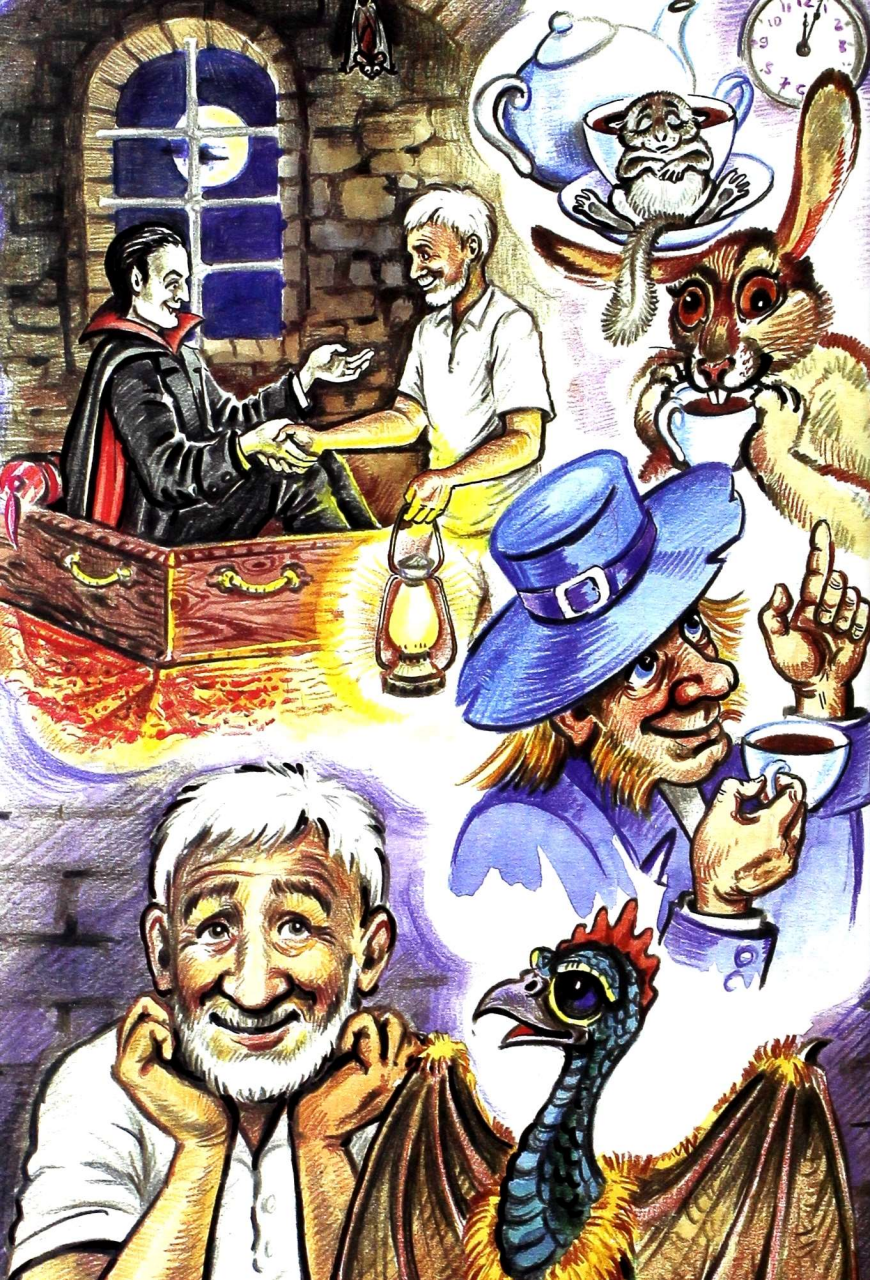
– Түш деген, бул тирүү мээнин ишмердигинин эн төмөнкү деңгээлдеги физиологиялык процесси, – деп василиск адегенде текебердене жооп берди да, анан түшүндүрө баштады: – Уктап жатканда мээ иштебейт, азыр сен болсо кадимкидей акыл-эсиң мененсиз жана өзүңдүн кыймыл-аракетинди башкара аласың, чынбы? Түш көргөндө баары ачык эмес, ойгоноор менен ал жөнүндөгү эс-тутум бир заматта акыл-эске төнүп кетет. Ишенип кой, – деп сөзүн кайра улантты василиск, чоң атанын абдаарып турган түрүн көрүп. – Когито, эрго сум – ойлоп жатам, демек жашап жатам! Биз экөөбүз тең жер үстүндөгү адамдар сыяктуу эле барбыз. Романдардын каармандары өңдүү эле! Сен Тарзан же Кызыл Топучандар болгон эмес деп айта албайсың да? Алар бар, китептердин көптөгөн каармандары да жүздөгөн жылдар бою жашап келишет.

– Бирок, алар ойдон чыгарылган да! – деп чоң атанын жини келди. – Адабий каармандардын кан-жаны жок! Алар – кыял! Алардын турмуш менен эч байланышы жок.

– Бул жалган! – деп василиск ызасына чыдабай канаттарын каккылап ийди. – Бир да адам китептердин каармандарындай адамзат цивилизациясынын өнүгүшүнө өз таасирин тийгизе алган эмес! Алар канчалаган адамдарды эрдиктерге үндөшкөн да, жакшы жашоо үчүн үмүт отун жандырышкан! Русалка, Гензель менен Гретель, Акбубак менен Дон-Кихот, дагы башка ойдон чыгарылган көптөгөн каармандар болбосо, азыркы адамдар болмок да эмес!

– Бирок алар да ошол жомоктор менен романдарды жараткан жазуучуларсыз болмок эмес! – деп күңкүлдөдү чоң ата.

Бир кезде ал ойдон чыгарылган прериянын ортосунда туруп алып, жомоктун каарманы менен талашып жатканын эстей коюп, жылмайып койду.

– Баары бир буга ишенүү кыйын, – деди чоң ата макул боло, анан василискиден:

– Вая, сен жакында эле жумурткадан чыкпадың беле, анан мунун баарын кайдан билесиң, – деп сурады.

Василиск көкүрөгүн каадалана керип:

– Мен деген мифтик жандыкмын да. Бизде билим укумдан тукумга өтүп турат, – деп түшүндүрдү.

– Болуптур анда, эми кайра артка кетсек болобу?

– Албетте, ал үчүн каалоо гана жетиштүү болот. Дүйнө чексиз, бирок ал сенин башыңа бата турган нерсе! – деп василиск анын суроосуна табышмактуу жооп берди. – Көзүңдү жумсаң эле каалаган жеринде болуп каласың!

Чоң ата айлана-тегерегин дагы бир ирет кызыгуу менен карап алды. Батышта чагылгандар чартылдап, түнөргөн кара булут пайда болду. Шамал күчөп, абада алай-дүлөйдүн жакындап келатканы кадимкидей сезилип турду.

Чоң ата көздөрүн чала жумуп, анан кайра ачты да көзгө сайса көрүнгүс өзүнүн караңгы сарайында турганын билди. Азыр америкалык прериянын дайны да жок болчу. Көп өтпөй, чоң атанын жанында василиск пайда болду.

– Кызык, мен каалаган чыгармам боюнча саякаттай аламбы? – деп ага суроо салды чоң ата. – Маселен, фантасттар жазган алыскы дүйнөлөргө?

– Сен каалооң менен эле граф Дракуланын сарайында мейманчылап, Шляпник, Марттагы коён жана Алиса менен чайлашып, Кенчтер Аралына «Испаньолага» түшүп жете аласың, – деди василиск. – Китептерди окуп же өзүңдүн жаңы чыгармаларыңды жазып, сен биздин өлкөгө далай ирет келип-кетпедиңби.

– Анда баары кыялымда гана болчу, азыр баары тең турмуштагыдай болуп жатпайбы, деле ишенүүгө мүмкүн эмес. Мурда эмне минткен эмесмин?

Василиск канатын каккылап, чоң атаны токтотту да, бир аз унчукпай туруп анан минтти:

– Менин силердин үйдө пайда болушумдун себеби бар. Неберелериң кубулткуч деп атаган нерсе биздин дүйнөнүкү, ал адамдарда калбашы керек, аны бизге кайтарып беришиңер керек.

Чоң ата мындай сөздү угам деп ойлогон эмес. Ал өзү катып жүргөн кубулткуч жөнүндөгү сөз күтүүсүздөн болду, анын үстүнө Фантазия дүйнөсүнөн келген василиск менен эч байланышы жок эле.

– Кубулткучка эмне үчүн сен келдиң, Вася? – деп кызыкты чоң ата. – Эгер жомоктордогу Василиса Сулуу же Дюймовочка, Чыпалак бала же Машенька келсе, мен кубулткучту аларга кубануу менен карматмакмын. Мен балдарды жакшы көрөм, сулуунун суроосуна деле жок демек эмесмин. Жумуртка, анан ар кайсы чаң-тополоң, сары ооз балапандын тегерегиндеги баш оору, деги мындай түйшүктөрдүн кимге кереги бар эле?

Василиск ойлонуп калды да, анан эжелеп түшүндүрө баштады:

– Жомоктогу каармандардын баарынын колу бошобой калды. Балдар китеп окуп же жомок угуп жатканда алардын түшүнө кириштери керек, албетте, эстеринде да калыштары керек. Василиск жөнүндөгү жомоктор дээрлик жокко эсе, ошондуктан мени жибершти. Фантазия дүйнөсүнөн чоң василиске караганда жумуртка жөнөтүү оңойураак, ошондуктан сен жумуртка таап алып жатпайсыңбы...

Чоң ата Васянын сөздөрүнө түшүнгүчө, василиск андан көз албай карап турду. Василиск чыдамсыздык менен жооп күтүп жатканын чоң ата сизди. «Кубулткуч деген сыйкырдуу оокат экенин билебиз, – деп ойлоду чоң ата. – Аны элдин арасында алып жүрүү чыны менен эле коркунучтуу. Түтүктү василискинин колуна карматып, жөн оокат жасаш керек. Бул эң туура чечим болот! Бирок Вася мени кубулткучту береби же бербейби деп чыдамы кетип турат. Анын бир жашырганы болбосун? Сүйлөгөнү да көп ишениликтүү эмес болуп турат».

– Мен түшүнбөй турам, – деди чоң ата, түтүктү бербей коё турууну жана василискинин дагы эмне дээрин угууну чечип, – кубулткуч эмне үчүн өзү эле жок болуп кеткен жок? Кайра пайда болгондой эле жок болуп кетсе, мен таң калбайт элем! Ал сыйкырдуу да!

Василискинин чыдамы кетип турганы сезилип жатты. Ал бирөөдөн жардам күткөнсүп, эки жакты карап тынчы кете баштады.

– Кубулткуч деген жөн жерден туруп эле жок болуп кетпейт да! – деп ызалуу жооп берди василиск. – Аны адегенде Фантазиялар дүйнөсүнө жеткирүү керек. Буга портал керек кылынат. Аны бул сарайга алып келүү керек!

– Эмне, менин сарайыма алып келинүүчү портал бирөө элеби? – деп таң калды чоң ата.

– Бирөө эмес, дагы бир нечеси бар, – деп кыжырдана жооп берди василиск. – Сенин оюңча жапайы киши кайдан пайда болот да, анан жок болуп кетишет? Порталдар да ушул сыяктуу. Бул жакка таанылбаган учуучу объекттер да биздин дүйнөдөн учуп келишет. Эми кубулткучту бересиңби, чоң ата?

Василискинин бул сөздөрү жылма опуздай сезилди.

Бала кезинен эле бир көгөрүп алса кайра тартпаган чоң ата ого бетер тырышып калды.

– А эгер бербесемчи? – деп сурады чокчо сакалчан ээгин өйдө көтөрүп. – Силердин Фантазия дүйнөнөрдөн коноктор көп келчү болуп алды, кубулткуч мына ошол чакырылбаган меймандардан коргонуш үчүн керек болот!

Василиск тордогу тотукуш сымак буттарына ары-бери солбуп, эмне дээрин билбей турду. Анан бир маалда кандайдыр бир чечимге келгенсип, катып калды.

– Мен сага, чоң ата, сен каалагандан да көп акча берейин! – деп сунуш кылды.

Чоң ата ийнин күйшөп койду.

– Акчанын маа эмне кереги бар? Алтын-күмүштөн да кубулткуч баалуу болуп жатса.

– Мен сага каалаганыңдан көп акча, алтын берейин! – деп василиск шашыла убада кылды да, ошол эле замат абада пайда болгон кагаз акчалардын бир чоң таңгагын чоң атага сунду.

Чоң ата акчаларды ойлонбой туруп эле колуна ала койду да, карап калды. Андагылардын баарысы тең жүз долларлыктар эле.

– Бул чети эле! – деди василиск. – Кубулткучту алып келсең мен дагы берем, үстүнө алтын кошуп берем, – деп кошумчалады.

Чоң ата муну таптакыр жактырган жок. Аны тезирээк сатып алыш үчүн Вася кууланып жатат. Василискиде каяктагы акча менен алтын болсун?

Чоң ата «Васядан кантип кутулсам?» деп ойлоду да, Фантазия дүйнөсүнүн порталында турганын эстей койду. Ал ошол замат көзүн жумду да, жок болуп кетти.

Эр-Мөштүк

Кубарып-кумсарган жансыз чөлдүн бетин сары-кызыл жарык каптады. Көк асман куйкаланып, кызыл булуттардын арасынан томуктай ачык жери да көрүнбөдү. Аяк-буяктан аскалардын шиштей учтары чыгып турат. Алды жакта баштары сынып түшкөн эбегейсиз алп терек дүпүйөт. Теректин чокусундагы бутактардан салынган эпсиз чоң уя дароо эле көзгө урунат.

Кумдардын арасына келип калган чоң ата мындай шумдук көрүнүшкө таң кала эки жагын каранды, анан колундагы акчаларга көз жүгүрттү да, баягы жүз долларлык акчалар кагаздарга айланып калганын көрдү.

Чоң атанын жанында василиск пайда болду. Чоң ата ага акчаларды көргөздү:

– Вася, бул эмне деп алдаганың? Акчаларыңды карачы! Васииск уяла жер тиктеди.

– Ишенип кой, буларды силердин дүйнөдөгүлөрдүн баары накта акча деп ойлошмок, – деп эки жакты карап күңкүлдөдү да, анан: – А биз кайда келип калдык? – деп сурады.

– Сен экөөбүз, Вася, жер алдындабыз, – деп жооп берди да чоң ата теректи көргөздү: – Тээтиги Алпкаракуштун уясы. Бир кезде мен кыргыз дастаны боюнча жомок жазгам. Биз мына ошол жерге келип калдык.

Васииск тегерегиндеги бозала болгон жерлерди кызыгып карап жатты.

Ошол кезде чоң ата теректин түбүндө уктап жаткан бир колдойгон, эби-сыны жок түрү суук немени байкай калды. Анын тегерегинде бир кезде бул ажыдаар менен кармашууга жүрөгү дааган эр жүрөк жигиттердин сөөктөрү шагырап жатыптыр.

– Бул ажыдаар зор куштун балапандарынын качан чыгаарын күтүп жатат, – деп түшүндүрдү чоң ата. – Куш кырк жылда бир жолу жумуртка тууйт, анан куш уясынан учуп кетээри менен ажыдаар келет да, балапандарды жеп салат. Ошентип, Алпкаракуш балапандарынан эбак эле үмүтүн үзүп койгон.

Бир кезде чоң ата өздөрүнө жакындап келаткан атчанды көрө койду. Ага көйнөкчөн кыз учкашып алыптыр. Атчандын кийгени зоот, башында туулга, белинде кынга салынган кылычы бар.

– Мына Эр Төштүк да келип калды! – деп чоң ата сүйүнүп кетти.

Аларга жетип келген Эр Төштүк атынан секирип түшүп, учкашкан кызды да жерге түшүрүп алды.

– Сен кимсиң, жалгыз жүргөн жолоочум? – деп ал чоң атага кайрылды. – Бул жерде жүрүү абдан коркунучтуу,

өлгөндөр менен тирүүлөрдүн дүйнөсүнүн ортосундагы чек ара мына ушул жерден өтөт. Жанында турган эмне деген жандык? Жер алдындагы падышачылыкта эмне деген гана шумдуктарды көрбөдүм, бирок мындайды али жолуктура элек болчумун.

– Василиск деген грекче – «падыша», – деп Вася өзүн олуттуу тааныштырды да, баатырдын сүрдүү түрүн карап, мындай деп эскерте кошумчалады: – Бизди Медуза Горгонанын канынан жаралгансыңар дешет, биз адамдарды карап туруп эле ташка айлантып салганга жарайбыз. Анын үстүнө биз чыгарган уу найзанын сабы менен таралат дешет, ошондуктан василиске кол салуу өтө коркунучтуу.

– Мен болсо жазуучумун, – деп тааныштырды өзүн чоң ата, бирок муну баатыр билбей тургандыгын ойлоп, түшүндүрө баштады: – Мен ар кандай окуяларды ойдон чыгарып, элге айтып берем.

– Демек, сен жомокчу турбайсыңбы? – деди баатыр. – Анда сенин комузун кайда? Биздин ырчылар өз тарыхтарын ошол комузга кошуп ырдашат.

– Урматтуу Эр Төштүк, элдерге бир нерсе айтып берүү үчүн сөзсүз эле ырдоо же сүйлөп берүү керек эмес. Адамдар окуганга жазууларды же белгилерди ойлоп табышкан.

– Тамгалардыбы? – Эр Төштүк жандана түштү. – Ал белгилер менен мен дагы көп нерселерге түшүнө алам: адамдын кайсы уруудан экендигин жана тигил же бул аттын кимдики экендигин. Көп сүйлөшүп койдук окшойт жазуучум, мен...

– Силер Бейти экөөңөр жер алдындагы караңгылыктан жер үстүндөгү жарыкчылыкка чыгышыңар керек эмеспи, туурабы? – деп чоң ата баатырдын сөзүн шаша бөлдү. – Силерди жер үстүнө Алпкаракуш гана алып чыга алат деп Хан Урумкан айткан эмеспи?

Баатыр башын ийкегиледи. Чоң ата улантмакчы болду

эле, Вася алдыга чыга калып, анын сөзүн бөлүп кетти:

– Урматтуу Эр Төштүк! Теректин башындагы Алпкаракуштун уясын көрүп турасың, алдында болсо ажыдаар уктап жатат. Ойгоноору менен куштун балдарын жеш үчүн терекке чыга баштайт. Алпкаракуш кырк жылда бир жолу балапандарын чыгарат, ажыдаар болсо аларды калтырбай жеп кетет. Бул ирет сиз балапандарды аман алып каласыз да, ыраазы болгон куш силерди жер үстүнө алып чыгат.

Эр Төштүк курсант боло василискини карап турду.

– Мурдагы баатырдын кылычын колуңузга алыңыз, – деп чоң ата алыс эмес жерде дат басып жаткан кылычты көргөздү. – Аны отко салып кыпкызыл кылып ысытыңыз да, Чалкуйрук менен учуп жетип, ажыдаардын жалгыз көзүнө матырыңыз. Анан өзүңдүн Наркескениң колго тийген соң ажыдаар менен кармаш жеңил болуп калат.

– Ырахмат, көрөгөчүм! – деп Эр Төштүк чоң атага ыраазы болду. – Чалкуйрук экөөбүз дайыма кармашка даярбыз!

Чоочун эле кишинин анын курал-жарактары жөнүндө көп билгени жана алдыдагы кармаш туурасында толук айтып бергени баатырды таң калтырган жок. Айдай сулуу чүрөктөр менен перилерге, колунан баары келген сыйкырчылар менен жез кемпирлерге толгон, адам ишенгис сыйкырга толгон дүйнөдө жашаган баатыр мындайларды өмүрүндө көп эле көргөн.

– Кеңешиңе ырахмат, – деп Эр Төштүк алиги жерде жаткан кылычты колуна алды, кыз болсо отун жыйнай баштады.

Бир кезде баатыр бирдеме оюна түшкөнсүп, василискини карап токтой калды да, кайра чоң атага кайрылды:

– Улуу урматтуу жазуучум! Сиз өзүңүздүн жолдошуңузду, ии-и тиги василискини ажыдаарды ташка айлантып кой дебейсизби? Же уулантып салсын? Анда мен бул

тоодой болгон неме менен кармашпай эле калат элем.

Чоң ата василискини суроолуу карады. Тигил болсо Эр Төштүктүн сөзүн укпаган киши болуп, башка жакка бурулуп кетти.

– Вася! – деп чакырды аны чоң ата. – Кана, буга эмне демекчисиң?

– Ал баатыр болгон соң баатырлыгын көрсөтүшү керек! – деп жооп берген василиск сөзүнүн аягында акырын кошумчалады: – Уламыштардын баарын тең эле уккандай кабыл ала бербеш керек, алардын апыртмалары көп болот! Бир нерсе, албетте, колумдан келет дечи, бирок мобул түрү суукка каршы... анын үстүнө убактым да жок. – Вася өзүнүн жаргак канаттарын эки жакка жайып койду.

Эч кимден жардам болбосун сезген Эр Төштүк оттугун чагып, от тутантты. Бейти анын үстүнө кургак бутактарды таштап, бир кезде от дуулдап күйүп чыкты.

Бир топтон соң Эр Төштүк оттон кызарган кылычын сууруп алды да:

– Чалкуйрук! – деп чакырды жакын жерде оттоп турган атын. – Биздин салгылашаар убактыбыз келди!

Баатыр заматта канат бүтө калган атына ыргып минди да, кылычын булгалап, уктап жаткан ажыдаарды карай зымырап жөнөдү. Бейти да, Вася да эмне болоор экен дегенсип, аны тынчсыздана карап турушту.

Чоң ата василиске бурулуп:

– Вася, чыныңды айтчы, эмне үчүн кубулткучка сени жиберисти, – деп сурады.

– Мен кубулткучтун биздин дүйнөдө болушу туурасында айтып бербедим беле. Анын кожоюну бар. Башка эчтеке дей албайм, – деп тайсалдап жооп берди василиск.

Чоң ата василискинин дагы эле бирдемени жашырып жатканын сезип турду.

– Сен кубулткучту өзүң беришиң керек, болбосо... – деп бир маалда василиск опузалап кирди эле, аңгыча анын сөздөрү катуу кыйкырыктан угулбай калды.

Алар кыйкырык чыккан жакка бурулуп, теректин жанында жан талашып ары кулап, бери кулап, куйругу менен жерди чапкылап, оозунан жалын бүркүп жаткан ажыдаарды көрүштү. Анын жалгыз көзүнөн дат баскан, баягы жерде жаткан кылычтын сабы чыгып турду.

Чалкуйрукту минген Эр Төштүк ажыдаардын бүрккөн жалынынан шамдагайлык менен буйтап кетип жатты. Канатчан Чалкуйрук жаныбар тимеле чабалакейдей зыпылдайт. Ал бирде ажыдаарга Эр Төштүктү чагылгандай жеткирсе, бирде артына шарт бурулуп, бүркүлгөн оттон буйтап кача бергени бир шумдук. Акыры Эр Төштүктүн ыңгайы келе түштү бейм, ажыдаардын денесинен кесилген башы жерди титиретип кулап түштү. Кызып алган баатыр токтоно албай ажыдаарды заматта барчалап жиберди.

Аңгыча учу көк тиреген теректин башынан кубанычтуу үндөр угулду. Чоң ата башын көтөрүп, уядан башын чыгарып карап турушкан Алпкаракуштун балапандарын көрдү. Ар биринин чоңдугу аттардай болчу десек апырткандык болбос! Алар өзүлөрү жем боло турган ажыдаардын өлүмүнө чексиз сүйүнүп турушту. Эр Төштүк ажыдаардын башын жерден эңип алды да, Чалкуйругун алчандата бастырып, уяны карай бет алды.

Чоң ата кайрадан василиске бурулду да:

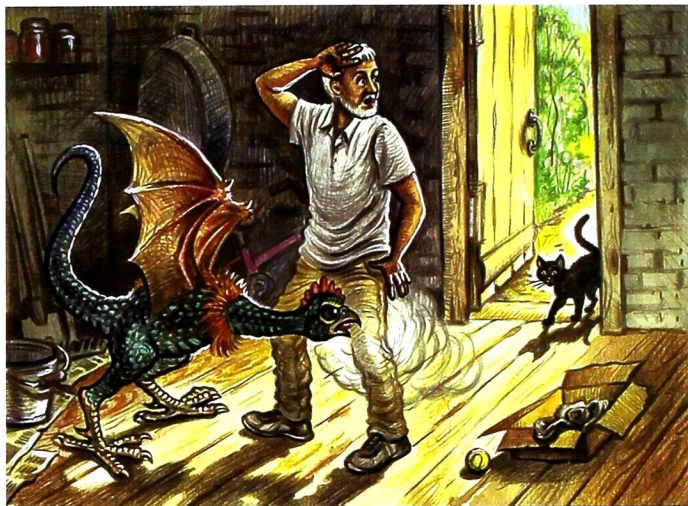
– Бирдеме деп аттың эле, Вася? Кечирип кой, биздин сөздү бөлүп кетишти, – деди.

Василиск жини келе канаттарын каккылап:

– Чоң ата, биз жакшылап сүйлөшүшүбүз керек! Жүрү, сенин сарайыңа баралачы! – деди.

Чоң ата ийнин куушурду да, жер алдындагы дүйнөдөн жок болуп кетти.

Жүрөк түйшүрөөрлүк да, шумдук да

Эшиктин тешигинен эрте мененки күндүн жарыктары шыкаалап, караңгылыкты бурчтан бурчка кубалайт. Эдил чуркап баратып, сарайдын жарыгында турган чоң атасын көрө койду.

– Чоң ата, эмнеге жашынып калдың? Мен сени бир сааттан бери издеп жүрөм!

Аны көрүп, чоң ата эмнегедир коркуп кетти да, кыйкырып жиберди:

– Эдил, бул жерден тезирээк жогол! Васянын көзүнө көрүнбө! Жашынып кал, ал азыр пайда болот!

Эдил чоң атасынын кыйкырыгына адегенде оозу ачылып калды, анан чоң атасынын корккон түрүн байкай коюп, эшикке чуркап чыкты. Ошол эле замат Вася пайда болду.

Василиск бир түндө эле чоңоюп кетти, бою чоң атанын белине жетип калыптыр. Азыр анын ачуусу келип тургандай: узун мойну ийилип, көкүрөгүн алдыга керип, жаргак канаттарын азыр эле жайчудай болуп, жыландай болгон куйругун суроо белгисине окшоштуруп көтөрүп алган.

– Тамашабыз бүттү, чоң ата. Кубулткучту бер! – деп василиск ачууланды. – Адегенде кубулткучту сурап эле алам го деп ойлогом. Жакшы айтканга көнгөн жоксун, кейпи сени менен башкача сүйлөшүш керек өндөнөт!

Чоң ата азыр василиск коркунучтуу экенин сизди. Кичинекейинде мышыктын жүрөгүн түшүрүп жүргөн неме, азыр адамды деле коркутканга жарайт болчу.

Чоң атанын артынан шырп эткен үн чыкты, ал небереси тилин укпай жетип келген экен деп ойлоду. Бирок сарайдын босогосунан чоң ата Эдилдин ордуна Чакини көрдү. Мышык мыёологон бойдон чоң атанын буттарына сүйкөнүп, бирдеме айткысы келип жатты.

– Эгер кубулткучту бербесең мен сени ташка айлантып салам! – деп Вася чоң атаны эскертти да, Чакини жек көрө карап койду. – Уламыштар менен мифтер кээде чындыкты айтышат, чоң ата. Мага күчкө толушум үчүн убакыт керек болчу. Карап тур! Чаки! – деп ал мышыкты чакырды да, көзүн албай аны тиктеп калды.

Мышык кыймылдабай, орунда катып калды. Таң калган чоң ата аны жулкулдатып көрдү эле, денеси жылуу болгону менен Чаки ордунан козголбоду. Колун тартып алам деген чоң ата, Чакини байкабай жыгып алды. Чаки оюнчук сыяктанып буттарын өйдө көтөргөн боюнча былкылдабай жата берди. Анын көздөрү кайдадыр алысты караган тейинче катып калгандай.

– Болду эми, айтчы чоң ата, кубулткучту кайда каттың

эле? – деп алдай суроо берди василиск. – Неберелериндин чоң атасыз калышын каалабайсың да, чынбы? Балким алар таш болуп катып калган чоң атасын короонун дал ортосуна коюп алышып, тегеренип ырдап-бийлеп турушаар!

– Токтой тур, Вася! – деп василискини токтотту чоң ата. Бул коркунучтуу абалдан ал кандай кутулуштун амалын таппай, убакытты суроолорду берип узарта турууну чечти. – Сен кожоюнуң туурасында айтгың эле. Аны менен жолугуп, сүйлөшүүгө болобу?

Канаттарын каккылап, чокучудай болуп тумшугун чоң атаны карай созуп, василискинин эмнегедир кайрадан тынчы кете баштады.

– Мен аны менен жолугууга болбойт деп айтпадым беле! – деп кыйкырды тиги. – Кубулткучту сен мага гана беришиң керек. Мен күтүп атып бүттүм. Үчкө чейин санайм, эгер кежирленсең ташка айлантып салам. Бир! – деди да чоң атаны карап калды.

Чоң ата «Берип, кутулуш керек» деп ойлоду да, эмнегедир жеңилдей түштү. Азыр ал Васяга жообун айтат да, кубулткучту алып келип берет.

– Эки! – деп капкара көздөрүн чоң атадан албай василиск каардуу үн менен айтты. – Кубулткучтун кайда экенин кеч болуп кала электе айт.

– Эгер мени ташка айлантып салсаң кубулткучту саа ким берет? – деп капыстан суроо салды чоң ата. – Аны кайда катканымды менден башка эч бир жан билбейт.

Бир саамга алар бири бирин көздөрү менен жеп, унчукпай турушту. Анан эле бир кезде сарайдын ичи кыйкырыкчууга толуп калды. Мындай окуядан чоң ата да коркуп кетти, а василиск болсо кайнаган чайнектей болуп ачуу шуулдап, тумшугунан атылган буу чыгарып, сарайга ки-

рип келгендерди жаркылдаган көздөрү менен карап турду.

Чоң ата алардын неберелери экенин түшүндү. Алар баштарына чака кийип, көздөрүнө кара көз айнек тагынып, экөө тең колдоруна бирден узун таяк алып алышкан. Экинчи колдорунда чоң атанын тегерек чоң күзгүлөрү. Күзгүлөрдүн жерге коеё турган буттары бар болчу, балдар күзгүлөрдү ошол буттарынан рыцарлардын калкандары сыяктантып кармап алышкан.

– Артка! – деп кыйкырды чоң ата, балдарды тосо жүгүрүп.

Бирок неберелери токтомок тургай василискини көздөй чуркап, аны узун таяктары менен сайгылай башташты. Чоң атаны таң калтырып, бир кезде Вася кырынан кулап түштү да, мышыктын жанында кыймылдабай жатып калды.

– Ушундай болоорун айтпадым беле! – деп кыйкырды Эдил мактана. – Гарри Поттер дагы күзгү калканчан салгылашкан. Вася күзгүдөн өзүн көрдү да, ташка айланып калды!

– Кантип корккон жоксунар, балдар? – деп сурады чоң ата жылаңач баатыр неберелеринен. – Мунунар аябай опурталдуу эле да!

– Биз башыбызга туулга кийип алганбыз, – деп түшүндүрдү Эдил. – Анан сенин күзгүлөрүңдү алып алдык. Эдил чуркап келип сени айтканда биз эмне кылуу керек экенин дароо эле түшүндүк.

– Мен билген жокмун, – деди чоң ата жерде жаткан мышыкты колуна алып. – Байкуш Чаки...

– Аны тирилтсе болобу? – деп сурады Эдил.

Чоң ата ийнин куушуруп койду. Ошол мезгилде мышык кыймылдап калды.

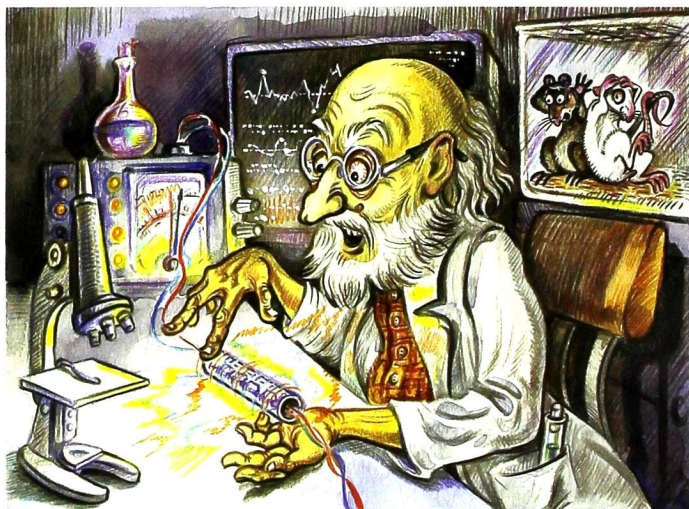
– Чаки тирүү экен! – деп чоң ата кубанычтуу кыйкырды да, василискини карап: – Балдар үйдөн тез скотч таап келгиле! – деди.

Чоң ата жан кирген мышыкты жерге жаткыра салып, Васяны бутунан короого эптеп сүйрөп чыкты. Василиск бир топ эле оор болуп калыптыр. Ангыча үйдөн жабышкак тасмаларды алып неберелери чуркап чыкты. Чоң ата скотч менен василискинин тумшугун бекем байлап, көздөрүн эч нерсени көргүс кылып чаптап салды. Ойлонуп туруп анын буттарын да бекемдеп таңып, жанында олтуруп калды. Неберелери чоң атасынын үйгө кеткиле дегенине болушпай, жанында турушту.

– Эми ал коркунучсуз, – деди Эдил компоюп. – Биз аны куралсыздандырып койдук!

Көп өтпөй василиск кыймылдай баштады.

Алангазар профессор

Чоң ата неберелери менен тирилип келаткан василиски-ни эмне кылаарын билбей карап турушту. Тигил эсине келгенде эмне кылышат?

Бир кезде короо түтүнгө толуп, чоң ата өрт чыккан экен деп эси чыгып, неберелерин бооруна кысып турса: – Мен бул жердемин, таксыр! Сени өлүмдөн сактап калайын деп жетип келдим! – деген жиндин тааныш үнү угулду.

Түтүн таркап, чоң ата сарайдын чатырындай жерден мариддин башын көрдү. Анын апакай сакалы жерге чубалып түшүп, көздөрүнөн чагылгандын огундай болуп от чачырайт.

– Сага кол салган ким?! – деп Сахр короону айланта карап ачуулуу күркүрөдү, – Менден башка эч ким сага тийе албасын билбеген кандай неме?!

Чоң ата ийиндерин куушуруп:

– Урматтуу марид! Мага кичине эле коркунуч болду, сиз кичине кечигип калдыңыз! Биз василискини өзүбүз эле жоошутуп койдук, – деди.

– Аа, байкуш десе! – деп күркүрөгөн жин мурдагысынан кичирейе баштады. – Менин учурумда мындай жандар мени көргөндө жерге кирип кетишчүү. Билип кой, ардактуум, силердин кайгы-капалуу дүйнөнөргө келе ала турган кудайлардын, периштелердин, жиндердин жогорку түрлөрү болот. Төмөнкү түрлөрүнө жазуучулардын оюнан жаралган каармандар кирет. Алар тигил же бул адам китептин кызыгына кирип кеткенде пайда болот, алар силердин дүйнөнөрдө денесиз болушат. Гномдор, эльфтер, токой дөөлөрү, албарстылар, кан соргучтар жана андан башка жин-шайтандардын баары тең кудайлар менен китеп каармандарынын кызматын кылчулар. Силердин василиск да ошолордун ичиндегилерден! Эгер ал сага бир жамандык ойлогон болсо мен аны такыр жок кылып таштайм!

Чоң ата Сахр менен Васянын ортосуна түшө калды.

– Азырынча василиск эчтеке кылган жок, урматтуу марид! – деди ал. – Васяны мендеги кубулткучка жөн эле бирөө жибериптир. Ага тийбей эле коюңуз!

Жин Васяны, анан чоң атаны карап турду да:

– Ушул байкуштун эмнесин аяп турасың? – деди.

– Түшүнсөң марид, мен муну жумурткадан чыккандан бери билем. Мен аны чоңойтуп өстүрдүм. Ал мени Фантазия дүйнөсү менен тааныштырды, ошентип ал менин жакшы досум болуп калды...

Жин дагы бир жолу василискини шектүү карап койду.

– Аны эмне байлап салгансыңар? Силерге кол салдыбы? Менин башымда коркунуч коңгуроосу жөн эле кагылган жок да, демек, бир коркунуч болсо керек!

– Болсо болгондур! – деп кесе айтты чоң ата. – Эми ал коркунучсуз.

– Болуптур анда! – деди жин. – Чечип койгулачы, аны менен өзүм сүйлөшөйүн.

Чоң ата василискини чочулоо менен карап, чечкиси келбей турганын көргөн жин:

– Бизди өзүбүзчө калтыргылачы! – деп буюрду.

Чоң ата неберелери менен короодон шашыла чыгып кетишти да, үйгө киришти.

Ашканадан чыккан чоң эне:

– Эшикте эмне эле калдырап атты? – деп сурады.

– Күндүн күркүрөгү. Кейпи жаан жаай тургандай, – деп сыр бербеген чоң ата терезеден короонун ичи жакшы көрүнүп турган чоң бөлмөгө неберелери менен кирип кетти.

– Күн ачыктай көрүндү эле, – деп таң кала күбүрөдү чоң эне.

– Сен короого чыкпай тур! – деп кыйкырды да чоң ата, анан: – Андан көрө шам-шум эткендей бирдемең барбы? – деп койду.

Балдар айнекке канчалык жабышып карашпасын, короодо кызыга турган эч нерсе деле болгон жок. Жин отургучта отурду, Вася болсо чоң ата байкагандай анын жанында койкойгон тейинче туруп турду. Алар бир нерсени кызуу сүйлөшүп жатышкансыды. Жин кез-кези менен сакалын сылап, кол жоолугу менен тасырайта алынган башын сүртүп коёт. Акырында ал үй жакка бурулуп, чоң атаны чакыргандай белги берди.

Балдарды бөлмөдө тынч отургула деген чоң ата короого чыкты.

– Эми мага баары түшүнүктүү болду, ардактуум! – деп

чоң атаны күлө тосуп алды марид. – Көрсө күнөөнүн баары өзүндө тура! – деп суроолуу караган чоң атага түшүндүрө баштады: – Алангазар профессор туурасындагы окуяны сен ойлоп таптың беле?

Чоң ата түбөлүк жашагысы келген окумуштуу жөнүндөгү жакында эле жазып бүтүргөн фантастикалык повести менен азыркы болуп жаткан окуялардын ортосунда кандай байланыштын бар экенин түшүнгөн жок.

– Кантип билдиңер? – деп таң калды чоң ата. – Мен ал повестти жарыялай элекмин да...

– Кандай болгон күндө да ал окуяны сен ойлоп тапкансың! – деди марид кызуулана. – Биздин өлкөдө сенин ойлоп тапкан каарманыңдын пайда болушу үчүн ушул эле жетиштүү болчу. Ошентип ал биздин дүйнөнүн мыйзамдарынын баарын бузду! Фантазия өлкөсү адамдардын ой-кыялынан пайда болот жана алар кабылдаган тартиптер менен жашайт. Каарман аңгеменин чектеринен чыгып кете албайт. Бирок сен, абышка, өтө акылдуу мээ жаратып таштапсың. Сенин профессорун Фантазия өлкөсүн таштап кетип, адамга айлангысы келиптир! Мен сага биздин өлкөгө китептин каармандары эмес, кудайлар, жин-шайтандар, жиндер өндүү жогорку кастадагы жандар гана келе алат деп айтпадым беле! Алар денсиз болушат. Алангазар профессор болсо кубулткучту чын дүйнөгө кантип алып өтүштү ойлоп тапкан. Ал сыйкырдуу түтүк Фантазия дүйнөсүнөн адамдардын дүйнөсүнө келээр замат неберең таап албаганда профессор бул жакка келмек да, шайтандын мындай аспабы менен адамдардын денесин уурдай баштамак. Эдил кубулткучту үйгө алып кеткен да, профессор аны пайдалана албай калган. Ошондо ал аспапты табууну жана аны Фантазия өлкөсүнүн порта-

лына алып келүүнү буюруп, жумурткадагы василискини жөнөткөн. Сенин алакөөдөк окумуштуун сени акырындык менен василискиге көндүрүп, анан кубулткучту ага өз ыктыярың менен бере тургандай план түзгөн. А сен ага көнбөй койгондо, василиск кубулткучту сенден зордук менен алуу үчүн Б планы боюнча аракеттене баштаган.

Чоң ата жиндин сөздөрүнө ишенип-ишенбей турду.

– Кантип эле кичинекей повесть ушунчалык окуялардын себеби болуп калсын?! – деп ал аябай таң калды.

Жин жылмайды да:

– Адамдардын ой-кыялы дүйнөдөгү эң күчтүү курал болуп эсептелет! Ал Жерди бейишке айланта алат, же тескерисинче, бейишти тозокко айлантып таштайт! Силер бирдеме ойлоп таап жатканыңарда анын алды-артын да ойлонушуңар керек. Ой деген кээде коркунучтуу да болуп калышы ыктымал! – деди.

– Эми мен эмне кылышым керек? – деп чоң ата отуруп калды. – Эгер кол жазманы өрттөп салсам Фантазия өлкөсүндөгү алаңгазар профессорум жок болобу?

– Билбейм, – деди жин табышмактуу жылмайып. – Андан көрө жакшыраак бирдеме ойлоп тап, антпесен кубулткучка жетүүнү көздөгөн профессор дагы көп иштерди жасап жиберши ыктымал.

Чоң ата василискини карап калды. Вася уялгансып, андан көзүн ала качты.

– Вася, мен сени кандай жакшы көрүүчү элем, – деди чоң ата өпкөлөп. – А сен болсо мага каршы...

– Менин күнөөм жок, – деп былдырады василиск. – Профессор мен кың дебей аткара турган дубаны билип алыптыр... Марид Сахрга ырахмат, ал аны алып салды.

– Болуптур Вася! – деп чоң ата элдешкен адамдай болуп,

үнүн аста чыгарды. – Эскини эстегендин чачы жыдып калсын дейли!

– Профессор кубулткучу жок бизге келе албайбы? – деди чоң ата.

Жин менен василиск экөө тең баштарын ийкендетишти.

Чоң ата ойлонуп калды да:

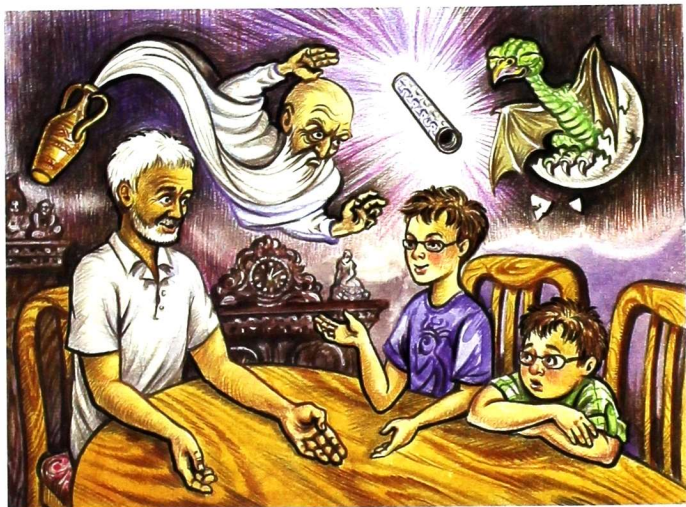
– Мен эмне кылышты эми түшүндүм. Мен муну бүтүргүчө урматтуу Сахр, өзүнүздүн кумураңызга кирип турсаңыз, сен да Вася бир жерге жашына тур.

Жин василискини карап калды.

– Сени да алып алсам болот, – деп ал Васяга сунуш кылды. – Сенин көптү билеринди уккам. Акылдуу аңгемелеринди угуп, убакыттын кандай өткөнүн билбей калалы.

Ошентип экөө култ этишип кумурага кирип кетишти, ал эми чоң ата болсо үйүн карай чечкиндүү бет алды.

Соңу

Чоң ата үйгө кирээри менен неберелери аны курчап калышты.

– Чоң ата, жин менен, Вася менен эмнени сүйлөшүп жаттың?! – деп алар суроо жаадырып ийишти.

Чоң ата балдарды үстөлдүн тегерегине отургузду да, минтип баштады:

– Силердин кубулткучка окшош аспап ойлоп тапкан профессор жөнүндөгү окуяны айтып бергенимди унута электрисинер. Ошондон кийин Эдил сыйкырдуу түтүк тапканда менин жазгандарыма окшоп кеткен учурлар туурасында бир ой башыма кылт этип келе калган, бирок мен аны анча деле элес алган эмесмин. Баары тең ошондой дал келет деп ойлогон да эмесмин. Эми ошол кубулткуч минтип менин чыгармамдан улам пайда болуп жатпайбы!

– Мындай болушу мүмкүн эмес деп өзүң айтпадың бе-
ле! – деп ийди Эмил.

Чоң ата колдорун жайды.

– Кубулткуч да, кумгандагы жин да, жумурткадагы васи-
лиск да болушу мүмкүн эмес, бирок ошолордун баары бизде
болуп жатпайбы!

– Кубулткуч кумда кантип пайда болду? – деп сурады
Эдил. – Сенин окумуштууң аны ошол жерге көөмп салган-
бы? Эмне үчүн?

– Кеп ошол окумуштууда болуп жатпайбы. Ал менин по-
вестимден биздин дүйнөгө өткүсү келиптир. Мисалы, Кызыл
Топучан менен Золушка жомоктон биздин үйгө келгендей
болуп.

– Түшүндүм! – деп кыйкырды Эдил. – Сен өзүңдүн
повестинди өрттөп салышың керек! Ошондо сенин
окумуштууң да жок болот!

Чоң ата башын чайкады да:

– Кол жазмалар күйбөйт деп айтышат. Менин профессо-
румдун жоголбой коюшу да ыктымал, - деди.

– Анда сен аны өлүп калды деп жаз, – деп сунуш кылды
таппаганы жок Эдил. – Ошентип ал өлүп калат.

– Бул чын эле жакшы акыл экен. Балким, мен ушундай
кылаармын. Анда барып ойноп тургула, азыр менин иште-
шим керек, – деген чоң ата компьютерге отурду.

Чоң ата өзүнүн повестин окуп чыкты. Анда Алаңгазар
профессор өзү ойлоп тапкан аспаптын жардамы аркылуу
адегенде жаш кишинин, анан сулуу адамдын, кийин ми-
лиционердин денине кирет. Ал өз денесин каалаганындай
алмаштыра алат, бир жолу президенттин денинде да болуп
көрөт. Ал кийин алыскы аралдардын бирине барып жашайт
да, жаш да, бай да адамдын жыргал турмушун башынан
кечирет. Бирок дүйнөдө денелерибизди уурдап кетти деген
адамдар пайда боло баштайт. Аларга эч ким ишенбейт, баары

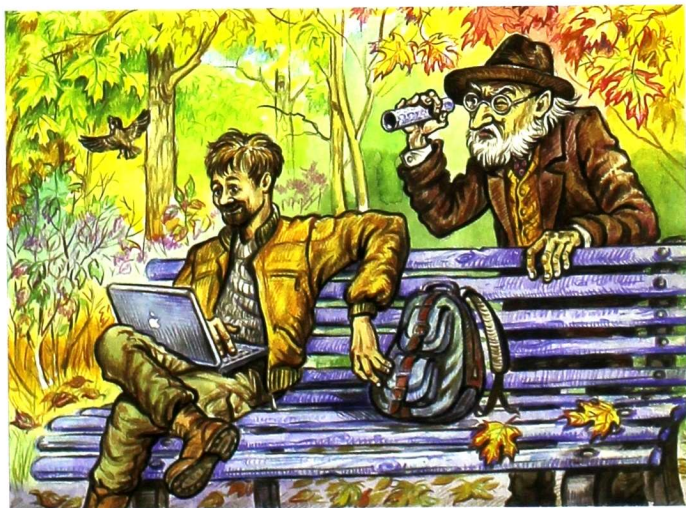
тен аларды жинди болуп калган немелер деп эсептешет. Анан тергөөчү пайда болот да, Алангазар профессорду аралдан таап алат. Ал аны камоону чечет, бирок профессор кутулуштун ар кандай айла-амалдарын издеп кирет. Тергөөчү ага макул болбойт, ошондо профессор аны алдап кетет. Профессор ошол тергөөчүнүн денине кирип, аралдан кетип калат. Повесть ушуну менен бүтөт. Окумуштуунун мындан ары да кеткиси келгени, жада калса чыгармадан да чыгып кеткиси келгени чоң атаны таңдандырды.

Ал ойлонуп калды да, эмне болсо да повести бүтүрүүнү чечти.

Эки күндөн кийин сейфтен бир нерсесин алып чыкты да, неберелерин чакырып:

– Мен бир аз иштерим бар, келгенде силерге баарын айтып берем, – деп короого чыгып кетти.

Балдар аны терезеден карап турушту. Бир кезде анын

жанында марид пайда болду да, экөө каяккадыр жок болуп кетишти.

Алар бат эле кайтып келишти. Жин кайрадан жок болуп кетти да, чоң ата үйгө кирди.

– Силер эмне тамак ичпей отурасыңар? – деп сурады ал андан көздөрүн албай тиктеп турушкан неберелеринен. – А-аа, түшүндүм, менин эмне кылганымды уккуңар келип жатабы? Ошентип повесттин аягын жазып бүтүрдүм, – деп чоң ата неберелерин карады. – Алаңгазар профессор бирөөнү сүйүп калды да, сүйгөнүнө өзүнүн өлбөстүгү жөнүндөгү сырын айтып берип салды. Сүйгөнү аны колдогону менен сыйкырдуу түтүктү уурдап алды да, дайрага ыргытып жиберди. Канча мезгилге башка бирөөлөрдүн денесине кирип алышып, сайрандап, жыргап жүрө алышмак. Ал качандыр бир күнү профессор өзүн таштап кетээрин билди. Сүйгөнү экөө көп мезгил бактылуу жашап, бир күндө чогуу өлүүнү самады. Мына ушундай.

– Ура-аа! – деп кыйкырып ийишти неберелер.

– Профессор аны ушул үчүн өлтүрдүбү? – деп сурады Эдил.

– Жок, – деди чоң ата. – Ал аны аябай сүйүүчү!

– Ал кандай? – деп Эмил түшүнгөн жок. – Аны кудайындай көрчүү беле?

– Ооба, – деди чоң ата. – Башкача эмне кылышы керек эле?

– Балдарга кайдагы немелерди айтып жатасың, – деп чоң эне сөзгө кошулду. – Тамагыңарды муздатпай ичкиле!

Баары тамакты ичип киришти, а чоң ата болсо:

– Мен повестти компьютерден өчүрүп, кол жазманы өрттөп салдым, – деди.

Анан неберелерине үнүн акырын чыгарып:

– Марид экөөбүз кубулткучту Ысык-Көлгө, жети жүз метр терең жерине ыргытып ийдик, – деди.

– Сонун болуптур! – дешти неберелери да үндөрүн акы-

рын чыгара, алардын көздөрү кубангандан жайнап турду.

Чоң ата болсо: «Бул аңгемени мен да унутуп койсом жакшы болот эле! Болбосо бир күнү Алаңгазар профессордун кайтып келип калышы да ажеп эмес!» – деп ойлоп койду.

Албетте, ал башка аңгеме болот.

420c

